

Despair after Hope: Domestic Violence during the Regime Changes and Return of the Taliban in Afghanistan-Half Done

Shafieh Ghodrati * Associate Professor, Department of Social Science,
Hakim Sabzevari University Sabzevar, Iran

Fatima Yawari Master of social science research, Department of
Social Science, Hakim Sabzevari University
Sabzevar, Iran

Hossein Ghodrati Associate Professor, Department of Social Science,
Hakim Sabzevari University, Sabzevar, Iran

Problem Statement

The Taliban's return to power in August 2021 fundamentally transformed the lives of Afghan women through the imposition of unprecedented public restrictions. While the attention of the international community has largely focused on their legal and social deprivations, the impact of these changes on the intensification of violence within the private sphere and the domestic environment has received considerably less scrutiny. Employing a specialized analytical approach, this article investigates the following questions: How have the nature and severity of domestic violence transformed following the establishment of Taliban rule? What coping strategies have women employed in response to this violence? And what are the consequences arising from these experiences? Through an analysis of women's lived narratives, this study demonstrates how institutionalized structural oppression has transmuted the home, once a realm of security, into a domain of pervasive fear and unrelenting control.

Literature Review

Numerous studies document a high prevalence of domestic violence against married women in Afghanistan, characterized by multifaceted spousal abuse and significant cultural barriers to accessing psychological support (Jafari et al., 2022; Saramad and Sultani, 2013; Kal et al., 2024). Research on the Afghan female diaspora reveals that

* Corresponding Author: S.ghodrati@hsu.ac.ir

How to Cite: Ghodrati, SH; Yawari, F; Ghodrati, H. (2024). Disappointment after Hope: Domestic Violence during the Regime Changes and re-rule of Taliban in Afghanistan, *Journal of Social Work Research*, 11 (41), 177-235.

migration alters the manifestation of this violence; physical abuse may decline, while psychological violence often intensifies due to new social pressures in host countries (Qamar et al., 2020; Manlel et al., 2020; Hosseini and Punzi, 2022; Azizi et al., 2024; Hamedian, 2024). Key structural drivers of violence identified within Afghanistan include institutionalized patriarchy, absence of family support, drug-related issues, and economic hardships from prolonged conflict (Manlel et al., 2020). Furthermore, ethnicity and subcultural identities significantly influence women's experiences. For example, Pashtun women often face strict familial control both domestically and abroad, whereas Hazara women, despite historical persecution, report better integration in Western societies (Azizi et al., 2024). The severe negative impact of psychological violence on migrant women was further confirmed among Afghan and Iranian communities in Sweden during the COVID-19 pandemic (Hamedian, 2024). Given the cultural and social parallels, studies related to Iranian women also offer valuable insights (Zamani-Moghadam and Hassanvand, 2019; Bagerzaei, Zanjani and Seifollahi, 2018; Mirjafari, 2018; Sharbatian et al., 2017; Sadeghi-Fasaie, 2010). This research has identified patriarchal culture, low socio-economic status, and economic hardships as fundamental factors contributing to violence. Within this context, women often endure violence, particularly its psychological and emotional forms, in silence. The normalization of violence, poor education, and high unemployment are key factors that perpetuate this cycle.

Materials and Methods

This qualitative research applied Strauss and Corbin's grounded theory approach. The study focused on twenty Afghan Hazara women aged 18–40, all of whom were residents of Kabul or Herat during the regime change on August 15, 2021, and subsequently migrated to Mashhad, Iran, between September 2021 and August 2022. Participants were purposefully selected to ensure diversity in age, marital status, educational background, and socioeconomic status. Data were collected through in-depth, semi-structured interviews conducted in neighborhoods of Mashhad known for high concentrations of newly arrived Afghan refugees, specifically the Golshahr and Panjtan areas. Interviews were conducted over six months and continued until theoretical saturation was achieved. Data analysis followed three coding phases. In open coding, data were broken into smaller units, resulting in over 200 initial codes. During axial coding, these codes were grouped into 17 central categories by identifying relationships and building a structured understanding of the data. In the final phase, selective coding, a core category was identified and integrated into a paradigmatic model that explains the links between

causal conditions, contextual factors, coping strategies, and consequences related to domestic violence under Taliban rule.

Results

The core category was identified as: “Intensification of domestic violence under newly emergent anomic conditions.” Key causal conditions included economic collapse, revival of patriarchal norms, and increased male control in households. Women experienced heightened surveillance and had no access to formal support systems. In response, women adopted coping strategies such as emotional endurance, withdrawal, and avoidance behaviors aimed at reducing harm. These mechanisms often resulted in long-term psychological trauma, loss of agency, and deepened isolation.

Discussion and Conclusion

This study demonstrates that domestic violence in Afghanistan is not merely a cultural or individual issue but a political consequence of systemic collapse. The Taliban’s policies have reinforced male dominance and dismantled protective structures, directly contributing to women’s vulnerability. The paradigmatic model developed here highlights how governance failure can escalate private violence by shifting power dynamics within households and limiting women’s mobility and options. The findings reveal how political repression, economic instability, and gendered authoritarianism converge to exacerbate domestic violence in Afghanistan. Afghan women, though resilient, face escalating threats with few resources for support. Urgent action is required from international organizations to provide remote psychosocial support, raise awareness, and develop protective strategies suited to high-risk contexts.

Keywords: Afghan women, Domestic violence, Grounded theory, Regime change, Re-rule of Taliban

نامیدی پس از امید: خشونت خانگی در جریان تغییر نظام و حکمرانی دوباره طالبان در افغانستان

دانشیار گروه علوم اجتماعی، دانشگاه حکیم سبزواری، سبزوار، ایران.

شفیعه قدرتی *

کارشناسی ارشد پژوهش علوم اجتماعی، دانشگاه حکیم سبزواری، سبزوار، ایران.

فاطمه یآوری

دانشیار گروه علوم اجتماعی، دانشگاه حکیم سبزواری، سبزوار، ایران.

حسین قدرتی

چکیده

این پژوهش به بررسی تجربه خشونت خانوادگی علیه زنان افغانستان، در بستر سقوط دولت در مرداد ۱۴۰۰ و حاکمیت دوباره طالبان می‌پردازد. با به کارگیری رویکرد کیفی و استفاده از روش نظریه زمینه‌ای، داده‌ها از طریق مصاحبه نیمه ساختاریافته با ۲۰ زن افغانستانی گردآوری شده است. اطلاعات توسط نمونه‌گیری هدفمند جمع‌آوری و تحلیل داده‌ها به وسیله کدگذاری باز، محوری و گزینشی بر اساس رهیافت اشتراوس و کوربین صورت گرفت. مصاحبه‌ها به ۲۰۰ مفهوم، ۱۷ مقوله محوری و یک مقوله هسته‌ای کدگذاری شد. مدل پارادایمی پژوهش بر اساس شرایط علی، راهبردها و پیامدها شکل گرفت و مقوله هسته‌ای نهایی، «تشدید خشونت خانگی در شرایط آنومیک نوپدید» شناسایی شد. از نظر زنان افغانستانی، بازگشت طالبان باعث افزایش محدودیت‌های اجتماعی و اقتصادی گردیده و این امر به تشدید خشونت خانگی منجر شده است. این مطالعه برای اولین بار از مدل پارادایمی جامع جهت تحلیل تأثیرات سیاسی بر خشونت خانگی استفاده نموده و بیان می‌دارد که شرایط جدید سیاسی منجر به تقویت قوانین سنتی، ساختارهای مردسالارانه و فشارهای اقتصادی شده که این عوامل بر افزایش خشونت خانگی تأثیرگذار بوده‌اند. زنان نیز با استفاده از راهبردهای مدارا مدارانه و پیشگیرانه جهت کاهش خشونت اقدام نموده‌اند. این نتایج، ضرورت برنامه‌های حمایتی و آگاهی‌بخشی را برای کاهش خشونت خانگی آشکار می‌نماید.

واژه‌های کلیدی: تغییر نظام، حکمرانی دوباره طالبان، خشونت خانگی، زنان افغانستان، نظریه زمینه‌ای

طرح مسئله

سازمان ملل متحد خشونت خانگی را چنین تعریف نموده: «هر عمل خشونت آمیزی که مبتنی بر جنسیتی باشد و به رنج و آسیب بدنی، جنسی و روانی زنان بینجامد و یا احتمال منجر شدن آن به این نوع آسیب ها و رنج ها وجود داشته باشد؛ مانند تهدید به این گونه اعمال، زورگویی یا محروم سازی خودسرانه از آزادی، خواه در حضور عموم و یا در زندگی خصوصی روی دهد» (قطعنامه ۱۰۴/۴۸ مجمع عمومی ۲۰ دسامبر ۱۹۹۳). سازمان ملل طی این قطعنامه منع خشونت علیه زنان را به تصویب رساند تا گامی را برای ریشه کنی جهانی خشونت خانگی علیه زنان برداشته باشد.

خشونت خانگی گستره فراوانی دارد و شامل خشونت کلامی، فیزیکی، جنسی، محدود کردن خرج و مخارج، محدودیت در آموزش و داشتن شغل، فرصت ها، ازدواج اجباری و قتل های ناموسی می شود. طبق گزارش پایگاه اطلاعاتی سازمان ملل در مورد خشونت خانگی علیه زنان افغانستان در سال ۲۰۱۷، گزارش شده است که ۵۱٪ از زنان متأهل ۱۵-۴۹ سال، حداقل یک بار در طول عمر خود، خشونت جنسی جسمی و یا خشونت جنسی را تجربه کرده اند. همچنین در ۱۲ ماه اخیر ۴۶٪ زنان افغانستانی، از سوی شریک جنسی خود با انواع خشونت خانگی مواجه شده اند (سازمان ملل، ۲۰۱۷). خشونت خانگی، یکی از اشکال شایع خشونت علیه زنان در افغانستان بوده و تخمین زده شده است که نیمی از زنان افغانستانی، انواع خشونت فیزیکی و خشونت جنسی را در زندگی خود تجربه کرده باشند (Kaul A, et al., 2024: 1).

زنان در افغانستان همواره در اذهان عمومی به عنوان جنس دوم تلقی شده و مورد ظلم و ستم قرار گرفته اند. با وجودی که طبق قوانین بین المللی و ملی کشورهای مختلف از جمله افغانستان، این پدیده جرم پنداشته می شود، اما همواره شاهد موارد بسیاری از نقض حقوق زنان و خشونت علیه آنان بوده ایم (حنیفی و همکاران، ۱۳۹۶: ۱۶۸). طبق ماده پنجاه و چهارم قانون اساسی افغانستان، دولت موظف است تا از زنان حمایت کند و برای حفظ سلامت جسمی و روحی خانواده ها خصوصاً مادر و طفل، تربیت اطفال و دفع رسوم غلط و

مغایر با دین اسلام، تدابیر لازم را در نظر بگیرد. بر اساس ماده بیست و دوم قانون اساسی افغانستان زنان و مردان از حقوقی برابر و مساوی برخوردارند. هر نوع تعصب و امتیاز بین زن و مرد و اقوام افغانستان ممنوع می‌باشد (قانون اساسی افغانستان، ۱۳۸۲).

زنان افغانستان نظر به قانون اساسی کشور از تمام حقوق مربوطه‌شان باید برخوردار باشند، اما آنان تا به امروز به دلایل گوناگونی مانند جنگ و ناامنی، فقر و وضعیت اقتصادی، فرهنگ و رسوم خاص کشور و گرایش شدید به مردسالاری و باورهای سنتی به حقوق خود دست نیافته و همواره در طول تاریخ با برخورد متفاوت مردان مواجه بوده‌اند (رهبان بلخی، ۱۳۹۸: ۱۴۸). افغانستان در میان ۱۹ کشوری است که بیشترین نرخ خشونت خانگی علیه زنان را دارند (سازمان بهداشت جهانی، ۲۰۱۸). این کشور، دارای بالاترین هنجارهای جنسیتی نابرابر و شیوع خشونت خانگی در جهان است (سازمان مرکزی آمار، ۲۰۱۷؛ سازمان بهداشت جهانی ۲۰۱۵). این وضعیت با درگیری‌های اخیر در کشور بدتر شده و بعد از تسلط دوباره طالبان بر افغانستان در سال ۱۴۰۰ (۲۰۲۱) نقض حقوق زنان و میزان خشونت‌ها علیه آنان افزایش یافته است (Albrt, Rude, & Stitteneder, 2021: 48-49).

پس از تسلط دوباره طالبان بر افغانستان، حقوق و آزادی‌های اساسی زنان و دختران این سرزمین بر اساس احکام و تفاسیر طالبان از دین، شیوه‌ها و سیاست‌های آنان به‌طور سیستماتیک نقض گردیده است. طبق سیاست‌ها و احکام طالبانی زنان و دختران افغانستانی از دسترسی به آموزش و داشتن شغل محروم شده‌اند. آنان بدون داشتن مجوز اجازه رفت‌وآمد به مسافت‌های مشخص شده توسط طالبان را نداشته و از حضور در اماکن عمومی و شنیده شدن صدای آنان در بیرون از خانه منع شده‌اند. به‌علاوه پوشش زنان نیز به خواست طالبان تغییر نموده است. در حال حاضر زنان افغانستان با تبعیض درهم‌تنیده حقوقی، تبعیض جنسیتی، نابرابری جنسیتی، خشونت و بحران‌های سیاسی، اجتماعی، اقتصادی و آب و هوایی مواجه است که این تبعیض‌ها و بحران‌ها در حال افزایش نیز می‌باشند (UN women, 2024).

با روی کار آمدن مجدد طالبان در افغانستان، نگرانی‌ها پیرامون افزایش خشونت خانگی به یک معضل اجتماعی حاد تبدیل شده است. تغییرات سیاسی اخیر باعث محدودیت‌های بیشتر بر حقوق و آزادی‌های زنان شده و شرایطی را به وجود آورده است که خشونت خانگی به یکی از بحران‌های کلیدی جامعه مبدل گردد. بعد از این تغییرات، زنان افغانستانی نه تنها در معرض خشونت‌های فیزیکی و روانی قرار دارند، بلکه به دلیل دسترسی محدود به منابع حمایتی به شدت آسیب پذیر شده‌اند. تحولات ناگهانی سیاسی و بازگشت دوباره طالبان سبب شده تا حقوق زنان که طی سال‌های اخیر (دوره جمهوریت) به تدریج بهبود یافته بود، به سرعت پسرفت کند. در این فضای نوین، زنان با خطرات محدودیت‌ها و چالش‌های بیشتری مواجه شده‌اند.

همچنین، جامعه افغانستان، به دلیل فرهنگ و سنت خاص خود و قوانین و نابرابری جنسیتی رایج در آن، ظرفیت تبدیل شدن به محیطی مساعد برای افزایش خشونت‌های خانگی را دارد. این پژوهش از اهمیت بالایی برخوردار است، چگونگی تعامل و رفتار جامعه نسبت به زنان، از شاخص‌های مؤثر در توسعه سیاسی و اجتماعی کشورها است (صالحی، ۱۴۰۰: ۷۸-۸۲) و در شرایط فعلی افغانستان، زنان در وضعیت بسیار حساس و ناپایداری قرار دارند، این پژوهش می‌تواند به درک عمیق‌تری از تأثیرات پیچیده تغییرات سیاسی و ابعاد مختلف آن بر زندگی خانوادگی و اجتماعی زنان در افغانستان کمک نموده و گامی در جهت شناسایی و تشریح چالش‌های زنان در این گونه موارد به شمار رود. به علاوه می‌تواند در برنامه‌ریزی و اجرای حمایت‌های لازم جهت بهبود زندگی و امنیت این زنان، مؤثر باشد.

هدف از این مقاله رسیدن به درک بهتر و عمیق‌تر از خشونت‌های خانگی است که زنان در جریان تغییر نظام تجربه کرده‌اند، تا زمینه برای بررسی و شناخت بهتر، شرایط و پیامدهای آن به عنوان یک مسئله مهم اجتماعی فراهم شود. پرسش اساسی تحقیق این است که زنان افغانستانی پس از تحولات سیاسی اخیر، پدیده خشونت خانگی را چگونه تجربه و تفسیر می‌کنند؟ پرسش‌های تحقیق شامل موارد زیر است:

- ۱- زنان چه علل و شرایطی را زمینه‌ساز خشونت خانگی در دوره مدنظر می‌دانند؟
- ۲- زنان در مواجهه با خشونت خانگی چه مکانیزم‌ها و استراتژی‌هایی برای مقابله و مدیریت این وضعیت به کار برده‌اند؟
- ۳- پیامدهای این استراتژی‌ها برای زنان چیست؟

پیشینه پژوهش

در سال‌های اخیر، خشونت خانگی علیه زنان به یکی از چالش‌های اجتماعی فرهنگی برجسته در جوامع مختلف، به‌ویژه در افغانستان تبدیل شده است. با توجه به تحولات سیاسی اخیر، این پدیده با تغییرات عمیقی مواجه شده و نیازمند بررسی دقیق‌تر و عمیق‌تری می‌باشد. پژوهش‌های موجود عمدتاً به تحلیل ابعاد فرهنگی و اجتماعی خشونت خانگی پرداخته‌اند و هیچ‌کدام از این پژوهش‌ها به تأثیرات فوری و مستقیم تغییرات سیاسی بر این موضوع نپرداخته‌اند. پژوهش‌های انجام شده در زمینه خشونت خانگی با توجه به روش انجام آن‌ها و مشخصاً پژوهش‌هایی که در مورد زنان افغانستانی و تجربیات آنان از پدیده موردنظر، به شرح زیر می‌باشند:

جعفری، زارعی محمودآبادی و نادری نویندگانی (۲۰۲۲)، محمدحسین سرآمد و لطیفه سلطانی (۱۳۹۲)، کال^۱ و همکاران (۲۰۲۴)، قمر^۲، هاریس^۳ و توستین^۴ (۲۰۲۰)، سعیدی (۱۳۹۶)، مانل^۵ و همکاران (۲۰۲۰)، حسینی و پنزی^۶ (۲۰۲۲)، عزیزی، لین^۷ و بویسه^۸ (۲۰۲۴)، حامدانیان (۲۰۲۴) خشونت خانگی را در بین زنان افغانستان بررسی کرده‌اند. البته جامعه هدف پژوهش‌های مورد اول زنان متأهل ولایت (استان) بامیان، مورد

-
1. Kaul
 2. Qamar
 3. Harris
 4. Tustin
 5. Manell
 6. Punzi
 7. Lane
 8. Boyce

دوم زنان ۳۲ استان افغانستان، مورد سوم، زنان سه ولایت افغانستان (کابل، بامیان و ننگرهار) که مورد خشونت خانگی قرار گرفتند و جامعه هدف مورد چهارم، کسانی که در سنین کودکی ازدواج کردند، بوده است.

این پژوهش‌ها به این نتیجه رسیده‌اند که خشونت علیه زنان افزایش یافته و زنان با ترس و وحشت و انواع خشونت در محیط خانه و به‌خصوص از سوی شوهران خود مواجه‌اند. زنانی که تجربه خشونت خانگی داشته‌اند، شاهد تأثیرات منفی آن بر سلامت روان خود می‌باشند. این زنان به دلیل فرهنگ خاص کشور، از دسترسی به برنامه‌ها و حمایت‌ها جهت بهبود سلامت روان خود بی‌بهره مانده‌اند. جامعه هدف در باقی پژوهش‌های ذکرشده زنان افغانستانی مهاجر بوده که خارج از افغانستان زندگی می‌کردند، نتایج این پژوهش‌ها نشان می‌دهد که مهاجرت به اروپا تأثیر زیادی در نوع و میزان خشونت گذاشته است. تغییر در الگوهای رفتاری و ساختار حمایت جامعه میزبان، باعث به وجود آمدن نوع دیگری از خشونت‌ها در سطح خانواده‌ها شده است. یعنی خشونت‌های جسمی و فیزیکی جای خود را به خشونت‌های روحی روانی داده‌اند.

نتایج پژوهشی که مانل^۱ و همکارانش در سال ۲۰۲۰ انجام داده‌اند، نشان می‌دهد که دلایل اصلی و اساسی خشونت‌های خانگی در جامعه افغانستان، در سه مقوله اصلی دسته‌بندی شده‌اند. خشونت خانگی به دلیل داشتن جامعه‌ای به شدت پدرسالارانه و کمترین میزان حمایت خانواده پدری بعد از ازدواج دخترشان در شرایط دشوار و سخت، قاچاق و مصرف مواد مخدر و صرفه‌جویی اقتصادی و فقر ناشی از جنگ‌های متمادی می‌باشد که همواره در حال افزایش است. پژوهش عزیزی و همکاران (۲۰۲۴)، نشان می‌دهد که هویت و خرده‌فرهنگ‌های قومی زنان مورد مطالعه، بر میزان و شدت تجربه آنان از خشونت خانگی در افغانستان و انگلیس تأثیر داشته است. زنان پناهنده قوم پشتون، کنترل شدید خانوادگی را در افغانستان و انگلیس تجربه می‌کنند. درحالی‌که زنان قوم هزاره، آزار و اذیت بیشتری را در کشور و خصوصاً در حکومت طالبان تجربه کرده و بعد از مهاجرت، به

1. Mannel

دلیل ارزش‌های آزادی‌خواهانه خانواده و اشتیاق به آموزش در جامعه میزبان زودتر ادغام‌شده و خشونت کمتری را تجربه می‌کنند.

پژوهش حامدیان (۲۰۲۴)، مطالعه‌ای که به بررسی انواع خشونت خانگی تجربه شده توسط زنان مهاجر ایرانی و افغانستانی مقیم سوئد در دوره همه‌گیرکرونا پرداخته است. نتایج این پژوهش نشان می‌دهد که زنان مورد بررسی، خشونت‌های جسمی، روانی و جنسی را تجربه کرده‌اند، در این میان خشونت روانی پیامدها و اثرات عمیق‌تری بر آنان داشته است. در فرایند تدوین پیشینه پژوهش، انتخاب منابعی که از لحاظ فرهنگی و اجتماعی با جامعه مورد مطالعه همخوانی داشته باشند، اهمیت ویژه‌ای دارد. در این راستا، استفاده از پژوهش‌های مرتبط با خشونت خانگی علیه زنان ایرانی به دلیل شباهت‌های فرهنگی، مذهبی، بعضی از ساختارهای اجتماعی، نزدیکی جغرافیایی و تعاملات تاریخی می‌تواند، اطلاعات ارزشمندی فراهم سازد.

مطالعات زمانی مقدم و حسونند (۱۳۹۸)، بگرضایی، زنجانی و سیف‌الهی (۱۳۹۷)، میر جعفری (۱۳۹۷)، شربتیان و همکاران (۱۳۹۶) و صادقی فسایی (۱۳۸۹) به تحلیل خشونت خانگی زنان ایران به کمک روش کیفی پرداخته‌اند. یافته‌های این پژوهش‌ها نشان می‌دهد که وضعیت نامناسب اجتماعی زنان و فرهنگ مردسالارانه حاکم بر محیط موردنظر زنان را در برابر خشونت شوهران بی‌دفاع کرده است. خشونت‌ورزی پیامدهای مخربی برای زنان به دنبال دارد که زنان در چنین وضعیتی چاره‌ای جز سوختن و ساختن ندارند. این مطالعات نشان می‌دهد که در بین انواع خشونت، خشونت روانی، عاطفی و فیزیکی بیشتر از سایر خشونت‌ها در بین زنان تجربه شده است. کم‌ترین نرخ خشونت علیه زنان خشونت اقتصادی می‌باشد. همچنان اکثریت زنانی که تجربه خشونت داشته‌اند از تحصیلات کم‌تری برخوردار بوده‌اند.

پژوهش‌های مربوطه فقر و وضعیت نامناسب اقتصادی در خانواده و بی‌کاری را یکی از عوامل مهم در بروز خشونت خانگی می‌دانند. خشونت‌های خانگی بازتاب الگوهای رفتار خشن است. پذیرش فرهنگی خشونت، از عواملی است که میزان خشونت خانگی را

افزایش می‌دهد. در کل نگرش‌های بومی، فرهنگی و حتی اعتقادی متفاوت و تأثیرات این جنبه‌ها بر یکدیگر می‌باشند. فرهنگ هر جامعه در به وجود آمدن خشونت خانگی، تشدید و از بین بردن تفاوت‌های جنسیتی نقش مهمی دارد. آنچه زنان را به موجودی ضعیف، آسیب‌پذیر و ناتوان تبدیل کرده است، ویژگی‌های جسمانی و بیولوژیکی آنان نیست، بلکه فرهنگ نهفته در دل جامعه است. نگرش‌ها، باورها و الگوهای فرهنگی مذکور از مهم‌ترین عوامل ساختاری زمینه‌ساز خشونت علیه زنان است.

زنان در اکثر این پژوهش‌ها به دلایل مختلفی خشونت علیه خود را کتمان می‌کنند. خشونت علیه زنان به موقعیت‌های جنسیتی آنان گره خورده و زنان معمولاً آن را نادیده می‌گیرند. زیرا این عقیده وجود دارد که خشونت واقعی در خیابان‌ها و در فضای عمومی و توسط غریبه‌ها صورت می‌گیرد. مطالعات انجام شده مطالب مهمی را درباره الگوی خشونت‌های خانگی، محدوده، علت‌ها و عوامل مؤثر بر شکل‌گیری آن، آشکار می‌سازد. هرچند تفاوت‌هایی در تجربه خشونت خانگی بین زنان افغانستانی و ایرانی وجود دارد که ناشی از زمینه‌های متفاوت فرهنگی و بعضاً خرده‌فرهنگ‌های خاص یک منطقه و یا قوم است اما شواهد بین فرهنگی، الگوهای مشابهی نیز پیش‌رو می‌گذارد. مثلاً تحقیقات آشکار می‌سازد که خشونت علیه زنان رابطه تنگاتنگی با ساخت نهادهای اصلی اجتماع دارد (صادقی فسایی، ۱۳۹۸: ۱۱۲).

پژوهش حاضر با پژوهش‌های مذکور همسو می‌باشد. اما این پژوهش به تجربیات زنان افغانستان در مواجهه با خشونت در جریان تحولات اخیر تأکید داشته و با بهره‌گیری از نظریه زمینه‌ای، به تحلیل تأثیرات تحولات سیاسی بر تجارب خشونت خانگی آنان پرداخته است. وجه تمایز دیگر پژوهش حاضر، توجه به خانواده و زنان و نقش و کنشگری آنان در دوره گذار سیاسی می‌باشد که با بازگشت طالبان همراه بوده است. در حالی که هیچ‌یک از پژوهش‌های انجام شده، به این مهم نپرداخته‌اند. در واقع پژوهش‌ها به دوره‌های پیش از تحولات اخیر و بعد از تحولات تقسیم شده‌اند. همچنان پژوهشگران از این امر غافل مانده‌اند که با توجه به تغییرات سیاسی و نظام حاکم جدید، به تحلیل جزئیات تجربیات و

چالش‌های زنان پردازند. این پژوهش نشان‌دهنده چگونگی تطبیق و استقامت زنان در برابر موانع جدید و شکل‌گیری فرصت‌های نوین در این دوره پیچیده تاریخی است. یکی از وجوه تمایز پژوهش حاضر، تمرکز بر روی زنان قوم هزاره به‌عنوان سوژه‌های مورد مطالعه است. این گروه به دلیل ویژگی‌های قومی و فرهنگی خاص خود و نیز چالش‌هایی مانند تبعیض و مسائل امنیتی و تجربه‌های منحصربه‌فردی که دارند، کمتر مورد بررسی قرار گرفته‌اند. انتخاب این گروه، باعث می‌شود که تحلیل دقیق‌تری از تأثیرات اجتماعی و سیاسی بر زندگی زنان متعلق به این قومیت به‌دست‌آمده و بینش عمیق‌تری به مسائل منحصربه‌فرد آنان فراهم گردد.

همچنین پژوهش حاضر با اتخاذ رویکردی جامع و فراگیر، زنان افغانستانی را نه تنها بر اساس سطوح مختلف تحصیلی بلکه با در نظر گرفتن وضعیت تأهل، شغلی و از طبقه متوسط به‌عنوان سوژه‌های مدنظر، مورد بررسی قرار داده است. این پژوهش به ما اجازه می‌دهد که دیدگاه‌ها و تجارب زنان را در این زمینه مطالعه کنیم و این امکان را فراهم می‌آورد که به تحلیل دقیق‌تری از تأثیرات تحولات سیاسی و اجتماعی بر زندگی روزمره زنان دست پیدا کنیم. مصاحبه‌شوندگان نیز به‌صورت داوطلب و آگاهانه در این فرایند سهم گرفته و تلاش شده است تا واقعیت آن دوره از نظر آنان با حفظ اصل امانت‌داری بیان گردد.

مروری بر نظریات

نظریه پردازان نظریه‌های مختلفی را در مورد پدیده خشونت خانگی بیان کرده‌اند. در هر نظریه به بعد و یا ابعاد خاصی توجه شده است. نظریه‌های زیر با پدیده خشونت خانگی زنان افغانستان همخوانی دارند و می‌توانند این مسئله را تبیین نمایند.

نظریه منابع^۱، این نظریه توسط ویلیام گود^۲ مطرح شده است و بر این اصل استوار است که دسترسی به منابع (مالی، اجتماعی، فرهنگی و انسانی) تعیین کننده توانایی فرد در رسیدن به اهداف و محافظت از خود در برابر تهدیدات است. چون اکثر مردان منابع اقتصادی را در دست دارند، موجب برتری آنها در روابط خانوادگی می گردد. زنان (خصوصاً زنان افغانستان) به لحاظ منابع اقتصادی عمدتاً به همسران خود وابسته اند و چون معمولاً هیچ منبع درآمدی ندارند، اگر مردان را ترک کنند با مشکلات اقتصادی روبه رو خواهند شد، از این رو در روابط خشن باقی می ماندند. طبق این نظریه زوج هایی که از لحاظ قدرت و منابع مساوی هستند و وابستگی زیادی از نظر اقتصادی به یکدیگر ندارند، کمتر تضاد را تجربه می کنند. بر اساس این نظریه خشونت منبعی، مثل پول و صفات فردی است که می تواند برای جلوگیری از اعمال ناخواسته یا اعمال رفتارهای مورد نظر به کار رود. هرچه منابع در دسترس افراد بیشتر باشد، توانایی فرد برای استفاده از قدرت بیشتر می شود. بنابراین احتمال کمتری می رود که از خشونت استفاده کند. در این میان افرادی که دارای ضعف اجتماعی- اقتصادی هستند، تنها منبع قدرت، زور بدنی و استفاده از آن است. در شرایط نابهنجار تغییر نظام، مردان افغانستان با از دست دادن منابع مالی، اجتماعی و فرهنگی خود، به خشونت و اعمال قدرت دست می زنند. طبق این نظریه هر چه مردان به منابعی مانند پول، قدرت و منزلت بیشتر دسترسی داشته باشد، انگیزه کمتری برای روی آوردن به رفتار خشن با اعضای خانواده خصوصاً زنان خواهند داشت (Coleman, 1988: 111).

نظریه یادگیری اجتماعی^۳، در این نظریه آلبرت باندورا^۴ بر روند فراگیری خشونت از طریق مشاهده، تجربه و تقلید تأکید دارد. طبق این نظریه رفتارهای خشن از طریق مشاهده و تقلید رفتار اعضای خانواده و از طریق تجربه های مستقیم صورت می گیرد. مثلاً اگر افراد رفتارهای خشن را ببینند، یاد بگیرند و رفتارهای خشن آنها مورد تنبیه قرار نگیرد، بلکه

-
1. Source Theory
 2. William Good
 3. Social learning theory
 4. Albert Bandura

تشویق شود، تقویت می‌گردد و ادامه می‌یابد (Bandura, 1977: 35). مثلاً پسری که می‌بیند، پدرش مادرش را کتک می‌زند، احتمال اینکه در آینده با همسرش رفتاری خشن داشته باشد، بیشتر است. خشونت به واسطه قرار گرفتن در معرض ارزش‌های اجتماعی و اعتقادات مربوط به نقش‌های زنان و مردان یاد گرفته می‌شود و زمانی تقویت می‌شود که تنبیه مناسب اعمال نگردد. طبق این نظریه رفتارهای جدید از طریق مشاهده و تقلید از دیگران به دست می‌آیند (صادقی فسایی، ۱۳۸۹: ۱۱۸).

فمینیسم^۱، نظریه‌پردازان فمینیست برآنند که موقعیت زنان را باید بر اساس رابطه قدرت میان مردان و زنان در یک جامعه درک کرد. معمولاً زنان زیردست مردان قرار می‌گیرند و از آن‌ها سوءاستفاده می‌شود. تجربه زنان از نابرابری و تفاوت‌ها به ساختارهای نظامی که در آن زندگی می‌کنند بستگی دارد. جنسیت یا الگوی مردانگی و زنانگی یک الگوی اجتماعی می‌باشد، یعنی از جانب انسان‌ها و جامعه مربوطه ساخته می‌شوند. طبق نظریه نابرابری جنسیتی زنان به نسبت مردان جامعه از منابع مادی، منزلت اجتماعی، قدرت و فرصت‌های کمتری برخوردار هستند. از آنجاکه الگوهای جنسیتی مربوط ساختارهای اجتماعی‌اند، جامعه سنتی و پابند به هنجارها و باورهای حاکم در آن و همچنان جنگ‌ها و ناآرامی‌های مداوم باعث شده است که مردم دید متفاوتی نسبت به زنان و توانایی‌های آنان داشته باشند (ریتزر^۲، ۱۳۸۹: ۴۷۳-۴۷۴).

نظریه‌های فشار ساختاری^۳ مدعی‌اند که رفتارهای انحرافی نتیجه فشارهای اجتماع می‌باشد. جرم تابعی از تضاد بین اهداف و ابزارهایی است که مردم می‌توانند به شیوه مشروع برای رسیدن به آن اهداف استفاده کنند. دورکیم، از پیشگامان نظریه فشار، نظریه آنومی را برای تبیین جرم و کجروی وارد جامعه‌شناسی کرد. از نظر او آنومی زمینه‌ساز ناهنجاری‌های اجتماعی است. وضعیتی که هنجارها از بین رفته و یا در تضاد قرار گرفته‌اند.

1. Feminism

2 Ritzer

3 Structural Strain Theory

مرتین نیز معتقد است وقتی افراد برای رسیدن به اهداف ابزار مشروع نداشته باشند، احساس فشار می‌کنند و دست به رفتارهای غیرقانونی می‌زنند (Merton, 1968: 185-247). بر اساس نظریه گیدنز ساختارها، شرایط و فشاری که از سوی جامعه بر افراد وارد می‌شود، فرد را وادار می‌کند تا به اعمال خشونت‌آمیز دست بزند، البته گیدنز نسبت به دورکیم موضع انعطاف‌پذیرتری دارد و عاملیت انسان را نیز در نظر می‌گیرند (گیدنز^۱، ۱۳۸۲: ۳۲).

جامعه افغانستان یک جامعه کاملاً سنتی است که هنوز تعاملات اجتماعی، کنترل اجتماعی و قضاوت‌ها بر اساس فرهنگ‌ها، باورها و سنت‌های گذشته صورت گرفته، اداره می‌شوند و ملاک ارزیابی افراد جامعه می‌باشد. تخطی از این باورها به‌زعم آنان بسیار ناپسند بوده و با دید متفاوتی به شخص می‌نگرند. نظریه‌های ذکرشده هر کدام به‌نوعی این پدیده را تبیین می‌کنند و یا بخشی از آن را از دید جامعه افغانستانی روشن می‌سازند. طبق نظریه منابع، در افغانستان به دلیل جنگ و بحران‌های طولانی‌مدت، فقر و بیکاری و نداشتن قدرت و منزلت لازم انواع خشونت خانگی خصوصاً از جانب مردان خانواده علیه زنان شیوع پیدا کرده است. مشکلات اقتصادی، بی‌کاری، کمبود درآمد، وضعیت نامعلوم و نابسامان؛ موجب افزایش فشار و نگرانی در خانواده شده و این فشارها منجر به رفتارهای خشونت‌آمیز شده است.

از طرفی هم ممکن است، خشونت خود راهی برای برخورد با این فشارها باشد. تحقیقات نشان می‌دهد که خانواده‌های فقیر و کم‌درآمد خشونت‌های خانگی بیشتری را تجربه می‌کنند. این امر به خاطر فشارها و تنش‌هایی است که به دلیل بی‌کاری، فقر و کمبود درآمد به وجود آمده است (صادقی فسایی، ۱۳۸۹: ۱۱۸). وابستگی اقتصادی زنان افغانستانی و عدم دسترسی آنان به منابع مالی سبب تحمل خشونت خانگی شده است. دسترسی محدود این زنان به منابع فرهنگی مانند تحصیلات و آگاهی از حقوق و شبکه‌های اجتماعی و حمایتی مانند حمایت‌های خانواده و جامعه و حمایت‌های حقوقی، خشونت خانگی را افزایش داده و توانایی آنان را برای مقابله با خشونت محدود کرده است.

نظریه‌های یادگیری اجتماعی، فمینیسم و فشار ساختارهای اجتماعی نیز بر ریشه دواندن این معضل در ساختار و فرهنگ جامعه حکایت می‌کنند. افراد جامعه (به‌ویژه کودکان) از طریق مشاهده مکرر رفتار دیگران، به‌ویژه در محیط‌های خانوادگی، رفتارهای خشونت‌آمیز را آموخته، تقلید کرده و آن را در وجود خود نهادینه ساخته‌اند. کودکان از همان ابتدا یاد گرفته‌اند که خشونت بخشی از کنش‌های طبیعی و پذیرفته‌شده جامعه است. طبق نظریه فمینیسم و نابرابری جنسیتی، زنان قابلیت رقابت در مراحل و مقاطع مختلف با مردان را ندارند. در جامعه افغانستان اکثر زنان در موقعیت اجتماعی-اقتصادی پایین‌تری نسبت به مردان خانواده قرار دارند. ساختارهای پدرسالارانه و عرف و فرهنگ رایج در جامعه سبب تقویت نقش‌های جنسیتی و توجیه خشونت علیه زنان گردیده و خشونت خانگی را به‌عنوان امری پذیرفتنی به تصویر کشیده است.

طبق نظریه فشار ساختاری، فشارهای اجتماعی، اقتصادی و سیاسی که در پی تغییر نظام به وجود می‌آید، می‌تواند به ایجاد تنش‌ها و مشکلاتی منجر گردد که در نهایت به رفتارهای نامطلوب بینجامد. در بستر این نظریه، شرایطی مانند بی‌ثباتی اقتصادی و از دست دادن کار و شغل در جریان تغییر نظام، موجب شده که مردان جهت تأمین نیازهای خانواده تحت فشار قرار گیرند. این نظریه می‌تواند توضیح دهد که چگونه برخی از این فشارها ممکن است به شکل خشونت خانگی بروز کند. علاوه بر این، انتظارات جدید و نقش‌های جنسیتی که توسط حاکمان جدید (طالبان)، تعریف شده‌اند، فشارهای مضاعفی بر افراد وارد کرده است. نظریه فشارهای ساختاری، این امکان را فراهم می‌نماید تا بفهمیم چگونه انتظارات شدید و عدم توانایی در برآورده کردن مسئولیت‌ها ممکن است به بروز خشونت خانگی منجر گردد. نبود حمایت‌های قانونی در این دوره نیز می‌تواند عاملی باشد که خشونت‌ها را تشدید کرده است.

نظریات ذکرشده، خشونت خانگی علیه زنان افغانستان را تبیین می‌نمایند. این نظریات واضح می‌سازند که تغییر نظام و حکمرانی دوباره طالبان شرایط بحرانی و آنومیک را به وجود آورده و در میزان خشونت خانگی علیه زنان مؤثر بوده است. با توجه به نظریات

فوق، دوره حساس و پیچیده سقوط نظام و حکمرانی دوباره طالبان با توجه به محدودیت‌ها، چالش‌ها و مشکلات خاص آن، به عنوان واحد زمانی پژوهش حاضر انتخاب شد تا تأثیر این دوره و نظام بر وضعیت خشونت خانگی علیه زنان در افغانستان مشخص گردد. همچنان با بهره‌گیری از این نظریات، زنان قوم هزاره با توجه به نابرابری‌های جنسیتی و چالش‌ها و محدودیت‌های خاص آنان، ویژگی‌های خاص قومی و میزان دسترسی آنان به منابع به عنوان سوژه‌های مورد مطالعه، انتخاب شده و در تحلیل داده‌ها و ترتیب مقوله‌های محوری و هسته‌ای نیز از این نظریات کمک گرفته شده است.

روش پژوهش

روش انجام این پژوهش کیفی بوده و بر اساس نظریه زمینه‌ای^۱ و رهیافت نظام‌مند کوربین و اشتراوس^۲ صورت گرفته است. جامعه هدف پژوهش، زنان افغانستانی قوم هزاره در محدوده سنی ۴۰-۱۸ سال که با در نظر داشت تنوع در ویژگی جمعیتی سن، وضعیت تأهل و طبقه اجتماعی اقتصادی انتخاب شدند. این سوژه‌ها از نظر تحصیلات نیز در سطوح مختلف تحصیلات تکمیلی و شاغل، دانشجو، دانش‌آموز، بانوانی باسواد ابتدایی و محروم از نعمت سواد بوده و در جریان تغییر نظام (۲۴ اسد یا مرداد ۱۴۰۰ مطابق ۱۵ اوت ۲۰۲۱) و وضعیت آشفته و نابسامان آن زمان در کشور حضور داشته، ساکن شهرهای کابل و هرات بودند و بعد از تغییر نظام مجبور به مهاجرت به شهر مشهد شده‌اند. با نمونه‌های مورد مطالعه، مصاحبه عمیق با استفاده از سؤالات نیمه ساختاریافته صورت گرفت.

نمونه‌ها به صورت هدفمند^۳ انتخاب شدند و تا زمان رسیدن به اشباع نظری، مصاحبه با آنان ادامه یافته است. اشباع نظری زمانی حاصل شد که مصاحبه‌های جدید به درک ما از موضوع، الگوهای موجود و ابعاد نظری تجربه خشونت خانگی زنان افغانستان در شرایط تغییر نظام، اطلاعات جدید اضافه نکردند. این روش به ما کمک کرد تا به این درک

1. Grounded Theory

2. Corbin & Strauss

3. Purposive Sampling

برسیم که تجربه خشونت خانگی در بین زنان افغانستانی در شرایط موجود چگونه بوده است. به این منظور، با مراجعه به محله‌های پنجتن و گلشهر (منطقه ۴) شهر مشهد که بیشترین میزان مهاجرین و خصوصاً مهاجرین نو ورود در آنجا سکونت داشتند و مراجعه به یکی از مکان‌هایی که به همت مردم این محله‌ها برای اسکان موقت این مهاجران فراهم شده بود، گفتگویی با زنان مهاجر، جهت مطلع شدن از تجربیات و چالش‌های آنان صورت گرفت.

سپس با کسب رضایت، اجازه دسترسی به اطلاعات آنان فراهم گردید و با ۲۰ تن از آنان که داوطلب بودند، مصاحبه صورت گرفت. انتخاب زنان قوم هزاره به‌عنوان جامعه هدف در این پژوهش به دلایل چالش‌های خاص اجتماعی و سیاسی این گروه (تعلق به اقلیت‌های قومی و مذهبی، تبعیض‌های اجتماعی، نابرابری‌های جنسیتی و مشکلات اقتصادی)، فرهنگ و هویت منحصربه‌فرد آنان و توجه به کمبود پژوهش‌های جامع در مورد وضعیت این زنان بوده است. پژوهش حاضر، تغییراتی را که سقوط نظام و حکمرانی دوباره طالبان بر وضعیت خشونت خانگی علیه زنان به وجود آورده است، بررسی نموده و نمونه‌ها از بین زنانی انتخاب شد که تجربه خشونت خانگی را در بازه زمانی مرداد ۱۴۰۰ (سقوط حکومت پیشین افغانستان و حکمرانی دوباره طالبان) تا زمان مهاجرت به شهر مشهد داشته‌اند.

مدت زمانی که این سوژه‌ها در شهر مشهد اقامت داشته‌اند، متفاوت می‌باشد، زیرا مهاجرت آن‌ها طی بازه زمانی شهریور ۱۴۰۰ تا مرداد ۱۴۰۱ صورت گرفته است. مصاحبه با این نمونه‌ها در طی ۶ ماه (از مهر تا اسفند ۱۴۰۲) انجام شده است. این بازه‌ها به‌منظور تحلیل اثر تغییرات ناشی از تصرف دوباره طالبان بر وضعیت زنان و خشونت خانگی انتخاب شده‌اند. جهت تحلیل داده‌ها، اطلاعات ارائه‌شده توسط مصاحبه‌شوندگان به شیوه کدگذاری باز^۱، محوری^۲ و گزینشی^۳ مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت و در سه قسمت مفهوم، مقوله محوری و مقوله هسته‌ای صورت‌بندی شد که بر اساس تفسیر داده‌ها، شرایط،

1. Open coding³⁶
2. Axial Coding²⁹
3. Selective Coding

علل، استراتژی‌ها و پیامدهای خشونت‌های خانگی از دید زنان افغانستانی تعیین و تبیین گردید. مشارکت‌کنندگان در این پژوهش با رضایت، آگاهانه و به‌صورت داوطلبانه شرکت کردند. احترام به شأن مصاحبه‌شوندگان و حفظ اصل امانت‌داری، در تمام مراحل از جمله در بخش یافته‌ها، در نظر گرفته شده است. اسامی شرکت‌کنندگان به شکل کامل (به خواست مصاحبه‌شوندگان)، اختصار و مستعار درج شده است.

یافته‌های پژوهش

جدول ۱- مشخصات مصاحبه‌شوندگان

ردیف	سن	تحصیلات	شغل قبل از مهاجرت	وضعیت تأهل	عامل خشونت	نوع خشونت	محل مصاحبه	تاریخ ورود به شهر مشهد
۱	۳۵	کارشناسی	معلم	متاهل	شوهر و پدر و مادر شوهر	دادوفریاد، بهانه‌گیری، تخریب اعتماد به نفس، کنترل احساسات، فحش و ناسزا	مکانی که برای اسکان موقت آنان در نظر گرفته شده بود.	فروردین ۱۴۰۱
۲	۱۸	کلاس ۱۲	دانش‌آموز	مجرد	پدر و برادران	تخریب اعتماد به نفس، کنترل احساسات، محدودیت در پوشش و رفت‌وآمد، تلاش خانواده جهت ازدواج او	مکانی که برای اسکان موقت آنان در نظر گرفته شده بود.	شهریور ۱۴۰۰
۳	۴۰	بی‌سواد	خانه‌دار	متاهل	شوهر	خشونت فیزیکی، محدود کردن منابع مالی، تحقیر	مکانی که برای اسکان موقت آنان در نظر گرفته شده بود.	مهر ۱۴۰۰
۴	۳۸	ابتدایی	خانه‌دار	متاهل	شوهر و برادران شوهر	خشونت فیزیکی، محدود کردن منابع مالی، تحقیر، تنبیه کودکان	مکانی که برای اسکان موقت آنان در نظر گرفته شده بود.	اردیبهشت ۱۴۰۱

ردیف	سن	تحصیلات	شغل قبل از مهاجرت	وضعیت تأهل	عامل خشونت	نوع خشونت	محل مصاحبه	تاریخ ورود به شهر مشهد
۵	۳۷	کارشناسی	معلم	متأهل	شوهر	تحقیر، کنترل شدید منابع مالی، دادوفریاد، جروبحث	مکانی که برای اسکان موقت آنان در نظر گرفته شده بود.	خرداد ۱۴۰۱
۶	۳۶	ابتدایی	خانه‌دار	متأهل	شوهر، پدرشوهر و برادرشوهر	تحقیر، کنترل شدید منابع مالی، دادوفریاد بیش‌ازحد	مکانی که برای اسکان موقت آنان در نظر گرفته شده بود.	مرداد ۱۴۰۱
۷	۱۹	کلاس ۱۲	دانش‌آموز	مجرد	پدر	مجبور کردن به ازدواج، ایجاد احساس گناه و عذاب وجدان، ممنوعیت جهت بیرون رفتن	خانه سوژه	تیر ۱۴۰۱
۸	۳۹	بی‌سواد	خانه‌دار	متأهل	شوهر	خشونت فیزیکی، دادوفریاد، تنبیه کودکان، محدودیت مالی، محدودیت در پوشش	خانه سوژه	بهمن ۱۴۰۰
۹	۲۵	کاردانی	معلم	مجرد	پدر و برادر	مجبور کردن به ازدواج، ایجاد احساس گناه و عذاب وجدان، ممنوعیت جهت بیرون رفتن، محدودیت در پوشش	پارک ارم منطقه پنج‌تن مشهد	شهریور ۱۴۰۰
۱۰	۳۰	کارشناسی	معلم	مجرد	پدر، برادران و عمو	مجبور کردن به ازدواج، ایجاد احساس گناه و عذاب وجدان، ممنوعیت رفت‌وآمد، محدودیت در حوزه	مسجد محله پنج‌تن	شهریور ۱۴۰۰

ردیف	سن	تحصیلات	شغل قبل از مهاجرت	وضعیت تأهل	عامل خسونت	نوع خسونت	محل مصاحبه	تاریخ ورود به شهر مشهد
						پوشش		
۱۱	۲۵	کاردانی	پرستار	متأهل	شوهر، برادران شوهر	تغییر رفتار با خانواده، کنترل شدید خرج و مخارج، دادوفریاد و ناسزا گفتن، محدودیت در نحوه پوشش	خانه سوژه	فروردین ۱۴۰۱
۱۲	۳۳	کارشناسی	کارمند دولت	مجرد	پدر، برادران، عمو و پسران عمو	دادوفریاد و ناسزا گفتن، ممنوعیت در رفت و آمد و محدودیت نحوه پوشش	مسجد محله پنج تن	مهر ۱۴۰۰
۱۳	۳۱	کاردانی	ماما	متأهل	شوهر	ممانعت جهت ادامه دادن شغل، دادوفریاد، دعوا و ناسزا گفتن	مسجد محله پنج تن	شهریور ۱۴۰۰
۱۴	۲۵	کارشناسی	معلم	مجرد	برادران، پدربزرگ، عمو، عمه و دایی	دادوفریاد و ناسزا گفتن، ممنوعیت در رفت و آمد و محدودیت نحوه پوشش	مسجد محله پنج تن	شهریور ۱۴۰۰
۱۵	۴۰	بی سواد	خانه دار	متأهل	شوهر	جروبحث، بهانه گیری، کنترل شدید خرج مخارج	خانه سوژه	آبان ۱۴۰۰
۱۶	۲۶	کارشناسی	معلم	مجرد	برادران	ممانعت از بیرون رفتن و شرکت در تجمعات، ایجاد احساس عذاب وجدان، محدودیت در	مکانی که برای اسکان موقت آنان در نظر گرفته شده بود.	آذر ۱۴۰۰

ردیف	سن	تحصیلات	شغل قبل از مهاجرت	وضعیت تأهل	عامل خشونت	نوع خشونت	محل مصاحبه	تاریخ ورود به شهر مشهد
						چگونگی پوشش		
۱۷	۲۴	کاردانی	معلم	مجرد	اعضای خانواده	سختگیری زیاد در نحوه پوشش و بیرون رفتن، دادوفریاد و ایجاد احساس عذاب وجدان	مکانی که برای اسکان موقت آنان در نظر گرفته شده بود.	مهر ۱۴۰۰
۱۸	۲۰	دانشجوی سال اول کارشناسی	دانشجو	مجرد	برادران و عمو	سختگیری زیاد در نحوه پوشش، بیرون رفتن و دادوفریاد و ایجاد احساس عذاب وجدان، کنترل زیاد	مکانی که برای اسکان موقت آنان در نظر گرفته شده بود.	شهریور ۱۴۰۰
۱۹	۲۱	دیپلم	مربی مهدکودک	مجرد	پدر و برادر	سختگیری زیاد در نحوه پوشش، بیرون رفتن و دادوفریاد و ایجاد احساس عذاب وجدان،	مسجد محله پنج تن	شهریور ۱۴۰۰
۲۰	۲۲	دانشجوی سال آخر کارشناسی	دانشجو	مجرد	تمامی اعضای خانواده	ممانعت از بیرون رفتن، ایجاد احساس عذاب وجدان، مجبور کردن به ازدواج	مسجد محله پنج تن	مهر ۱۴۰۰

محدوده سنی زنان شرکت کننده در مصاحبه ۱۸-۴۰ سال است. ۱۵ نفر آنان متأهل و ۵ نفر مجردند. از لحاظ تحصیلات ۱۶ نفر باسواد (۴ نفر فارغ التحصیل مقطع کاردانی، ۶ نفر فارغ التحصیل مقطع کارشناسی، یک نفر دانشجوی سال آخر مقطع کارشناسی، یک نفر یکمقطع کارشناسی، یک نفر دیپلم و ۲ نفر سواد ابتدایی (در حد خواندن نوشتن) و ۳ نفر بی سواد) می باشند. از این تعداد ۱۳ نفر

شاغل، دو نفر مشغول به ادامه تحصیل و ۵ نفر خانه‌دار بوده‌اند که اکثریت آنان با تغییر نظام شغل خود را ازدست‌داده، از تعلیم و تحصیل بازمانده و یا مهاجرت کرده‌اند. تمامی این شرکت‌کنندگان در زمان تغییر نظام ساکن شهرهای کابل و هرات بودند و بعد از حکمرانی دوباره طالبان مجبور به مهاجرت به شهر مشهد شده‌اند.

به‌منظور تحلیل داده‌های گردآوری‌شده در مرحله اول یا کدگذاری باز داده‌ها به قطعات کوچک‌تر تقسیم‌شده و مفاهیم و الگوهای اولیه استخراج گردید. در این مرحله بیش از ۲۰۰ مفهوم یا کد شناسایی گردید. در مرحله دوم یا کدگذاری محوری، کدهای اولیه به یکدیگر مرتبط شده و ساختار منسجم‌تری ایجاد شد. در این مرحله، چارچوب منظمی برای تحلیل داده‌ها و درک بهتر موضوع صورت گرفت که در نتیجه آن ۱۷ مقوله محوری استخراج گردید. در نهایت، در مرحله سوم یا کدگذاری گزینشی، تمرکز بر روی شناسایی مضمون اصلی بوده و مفهوم کلیدی یا مقوله هسته‌ای و مدل پارادایمی صورت‌بندی شد. مدل پارادایمی جهت بیان ارتباط میان مفاهیم و مقولات استفاده‌شده که شامل شرایط علی، زمینه‌ای، استراتژی‌ها و پیامدها می‌باشد (Straus & Corbin, 1998: 101-127).

جهت درک بهتر نتایج و مقولات به‌دست‌آمده، ابتدا این مقولات با در نظر داشت اجزای مدل پارادایمی (شرایط علی، زمینه‌ای، استراتژی‌ها و پیامدها) ذکر گردیده، بعد تمامی نتایج به‌دست‌آمده (مفاهیم، مقولات محوری، مقوله هسته‌ای) در قالب جدول به تصویر کشیده شده و در نهایت هر یک از اجزای مدل پارادایمی با در نظر داشت مقولات آن تشریح شده است. مقوله‌های مرتبط با شرایط علی: «نزول جایگاه اقتصادی، واکنش‌های سریع و ناخواسته، وضعیت آشفته و نابسامان جامعه، وضعیت جدید و سلطه و نظارت بیشتر مردان و ناتوانی در همدلی و مفاهمه». مقوله‌های شرایط زمینه‌ای: «نظام جدید و قوانین زن‌ستیز آن، اقدامات نظام جدید و فشارهای ناشی از آن، نظام جدید و نقض قوانین اسلامی و انسانی، ناکارآمدی نظام جدید و فشارهای روحی روانی در شرایط موجود». مقوله‌های استراتژی‌ها: «مدارا کردن با مردان خانواده برای مقابله با خشونت، احتیاط لازم جهت

کاهش آسیب‌های احتمالی و تلاش جهت تقویت همبستگی و انسجام اعضای خانواده» و مقوله‌های پیامدها: «وابستگی و آسیب‌پذیری بیشتر زنان، کمک به بهبود اوضاع و جلوگیری از تنش در محیط خانه، سرد شدن روابط اعضای خانواده، از دست دادن انگیزه و افسرده شدن و فشارهای روحی روانی در شرایط موجود» می‌باشند. در مرحله کدگذاری گزینشی، مقوله هسته‌ای به نام «تشدید خشونت خانگی در زمینه شرایط نوپدید آنومیک» انتخاب شد که بتواند تمام مقولات را بیان نماید.

جدول ۲- خروجی مراحل سه‌گانه کدگذاری باز، محوری و گزینشی

مقوله هسته‌ای (گزینشی)	محوری	کدگذاری باز
تشدید خشونت خانگی در زمینه شرایط نوپدید آنومیک	نیازهای اقتصادی	بیکاری، تأمین نشدن نیازهای مادی، تأمین نشدن نیازها و توقعات خانواده، کم شدن درآمد و حقوق، تغییر نقش نان‌آوری، مسدود شدن پول در بانک‌ها، حیف و میل شدن پول، دارایی و سرمایه، محتاج شدن به دیگران برای تأمین نیازهای مادی، بیشتر شدن دزدی و راهزنی به دلیل فقر، دغدغه‌های مادی و مالی، نارضایتی اعضای خانواده از وضعیت مالی موجود، گرانی، احساس عقب ماندن (مالی و مادی) از زندگی و دیگران، رکود اقتصادی ناگهانی و شدید، از دست دادن شغل، استفاده از پس‌انداز، مجبور شدن به قرض گرفتن پول از دیگران و یا درخواست کمک از اقاربی که در خارج از کشور هستند، عدم پرداخت ماه‌ها حقوق کارمندان دولت توسط طالبان.
	واکنش‌های سرکشی و ناله	رنجاندن دیگران به صورت ناخواسته، جروبخت، واکنش سریع و بدون فکر، خشونت در لحن و بیان، داد و فریاد، از دست دادن کنترل و رفتارهای ناخواسته، خشونت فیزیکی، از دست دادن و گرفتن حقوق و خواسته‌های دیگران، عصبانیت، تخلیه خشم و ناراحتی کردن با دیگران، بیشتر شدن عکس‌العمل‌ها و رفتارهای منفی و خشن، کم‌حوصله شدن، فضای متشنج و پراسترس، تغییر در کیفیت روابط اعضای خانواده، اضطراب و دلهره جدایی و از دست دادن و واکنش‌های ناشی از آن، حساس شدن، بهانه‌گیری بیش‌ازحد، احساس دل‌تنگی و نارضایتی.

اقدامات نظام جدید و فشارهای ناشی از آن	اجرای قواعد خودساخته طالبان، شروع اقدامات انتقام‌جویانه، برخورد و رفتاری خشن‌تر با قوم و گروه خاص، استفاده از خشونت در برابر مردم در موقعیت‌های مختلف، برخورد دوگانه و خشن در فرودگاه و پروسه تخلیه، اجازه ندادن و خشونت فیزیکی قوم و افراد خاص برای ورود به فرودگاه، سرکوب کردن اعتراضات، منع خبررسانی از وضعیت موجود و برخورد جدی و خشن در اماکن عمومی، بیشتر شدن محدودیت‌ها، ترس از حضور در جامعه، شلیک‌های هوایی در اماکن عمومی، استرس از دست دادن دارایی و داشته‌ها، استرس و ترس از مواجهه‌شدن با نیروهای طالبان در کوچه و بازار خصوصاً برای زنان، ترس از مورد عتاب و خطاب قرار گرفتن توسط طالبان، زیادشدن شایعات گوناگون، همیشه مسلح بودن.
وضعیت آشفته و نابسامان جامعه	بی‌اعتمادی نسبت به نظام جدید با توجه به کارکردهایی که در دوره اول در برابر گروه و قوم خاصی داشتند، وحشت از نظام جدید، حساس شدن نسبت به وضع ظاهری و پوشش موردنظر آن‌ها، در تضاد بودن قوانین و ارزش آن‌ها با قوانین و ارزش‌های موجود، دیدگاه متفاوت آن‌ها، تغییرات ناگهانی در مورد آزادی، پوشش، برنامه‌های رسانه‌ها، شغل و حقوق زنان، وحشت و نداشتن امنیت جانی و مالی، هرج‌ومرج، سردرگمی مردم، بی‌نظمی در تمام بخش‌ها و ادارات، نبود برنامه مشخص و آینده مبهم.
نا توانی در هم‌دلی و مفاهیم	سرد شدن روابط اعضای خانواده با همدیگر، منزوی شدن، عدم تمایل به صحبت کردن با همدیگر، بی‌میل شدن نسبت به روابط اجتماعی، عدم درک دیگران (در ظاهر این‌طور نشان دادن، به دلیل احساسات و هیجانات شدید موجود)، تغییرات در نحوه رفتار و برخورد با یکدیگر، حال و حوصله نداشتن برای شنیدن حرف‌ها و درد دل‌های همدیگر، احساس درک نشدن و شنیده نشدن حرف‌ها و خواسته‌ها، سکوت مطلق و یا مشاجره در محیط خانواده، نرسیدن به نتیجه و تصمیم قطعی در مورد موضوعات موردبحث در بین اعضای خانواده خصوصاً بحث مهاجرت، مشاجره بین اعضای خانواده به دلایل گوناگون و پیش‌پاافتاده، ترک کشور و محله بدون اطلاع به اقارب و نزدیکان، تلاش برای پنهان کردن زمان و طریقه رفتن از کشور (خصوصاً کسانی که با دولت پیشین و مؤسسات خارجی همکار بودند).

	نظام جدید و قواعد زن‌ستیزان	دید و برخورد متفاوت طالبان نسبت به زنان، محدود کردن زنان و دختران در خانه، گرفتن حق تحصیل و کار از زنان، از بین بردن وزارت امور زنان و نهادهایی که در بخش اطلاع‌رسانی و کمک به زنان فعالیت داشتند. در نظر گرفتن پوششی متفاوت و اجباری برای زنان و دختران، ترویج دوباره پدیده کودک همسری و ازدواج‌های اجباری، بها ندادن به زنان و حقوق آنان به‌عنوان یک انسان آزاد و صاحب‌اختیار، محتاج شدن بیشتر زنان و دختران به مردان، وضع قیودات و قوانین سخت‌گیرانه برای سفر کردن و گشت‌وگذار زنان.
	وابستگی و آسیب‌پذیری بیشتر زنان	اعمال خشونت روی ضعیف‌ترین اعضای خانواده، آسیب‌پذیری بیشتر به دلیل کوتاه آمدن بیشتر و یا ناتوانی، حساس بودن زنان و کودکان دلیلی برای لطمه بیشتر، وابسته بودن زنان و کودکان، زیادشدن شایعات در مورد به اسارت گرفتن زنان و دختران، خودداری زنان از بیرون رفتن و همچنان منع شدن توسط مردان خانواده، زیادشدن ازدواج‌های اجباری، زیر سن، بدون شناخت و تحقیق و همچنان در نظر نگرفتن هزینه‌های سنگین و رسم و رسومات مثل سابق (به دلیل نجات از اسارت طالبان)، نادیده گرفتن حقوق و خواسته‌های زنان و دختران در امر ازدواج‌شان. ممانعت از سفر بدون محرم زنان.
	نظام جدید و نقض قوانین انسانی و اسلامی	نقض حقوق بشر توسط طالبان، نقض قوانین اسلامی و رهنمودهای دینی، بازرسی خانه‌ها، جستجو و تلاش برای پیدا کردن مقامات حکومت قبلی، ایجاد رعب و وحشت در بین مردم، منع تعلیم و تحصیل دختران، منع کار و فعالیت زنان، منع حضور در اجتماع، نابودی حقوق و رؤیای زنان و دختران افغانستانی توسط طالبان، حذف زنان از جامعه، مورد ضرب و شتم قرار دادن زنان معترض، محدود کردن رسانه‌ها و خبرنگاران، مانع به تصویر کشیدن و یا نشر واقعیت، وضعیت بانک‌ها، ازکارافتادن وزارتخانه‌ها و ادارات دولتی، وضعیت بدآموزشی، اقتصادی، نهادینه کردن تبعیض و خشونت جنسیتی، گرانی، آوارگی و مهاجرت، برگشت به نقطه اول.
	وضعیت جدید و نظارت و سلطه بیشتر مردان	منع زنان و دختران از حضور در اجتماع توسط مردان خانواده، از دست دادن شغل و درآمد و وابسته شدن به مردان خانواده، پیروی مردان از نرم‌ها و هنجارهای جدید جامعه و بروز خشونت علیه زنان، تقلید و همانندسازی مردان و زنان با هنجارهای جدید، بیشتر شدن سلطه گری مردان، عدم استقلال و اتکای نفس‌زنان، بحث و گفتگو بخاطر رفتار و برخورد نادرست با فرزندان، به وجود آمدن بحث در بین زنان و مردان بخاطر نوع پوشش جدید، از دست دادن کنترل و عصبانی شدن مردان و زنان به دلیل حبس شدن در خانه.

کمک به بهبود اوضاع و جلوگیری از تنش در محیط خانه	سکوت و ترجیح دادن تنهایی، کمتر شدن تعاملات اعضای خانواده و دوستان و آشنایان، تلاش بیشتر زنان و مادران خانواده‌ها به مدارا کردن، پایین آمدن سطح توقعات اعضای خانواده با توجه به شرایط فعلی، توکل به خداوند و صبر پیشه کردن، تلاش برای آرام نگه‌داشتن جو خانه.
ناکارآمدی نظام جدید	ناتوانی در گرفتن پول از بانک، گذراندن روزها و ساعت‌ها پشت درهای بانک برای گرفتن پول پس‌انداز شده، از دست دادن شغل، درآمد و موقعیت قبلی، نداشتن امنیت مالی و جانی، وضع ظاهری ناخوشایند و ترسناک، ممانعت از ادامه تحصیل و کار اقشار توانمند و تخصصی و باتجربه، به وجود آمدن مشکلات زیاد در روند توزیع پاسپورت و قطع شدن این روند، بیشتر شدن پارتی و رشوت ستانی، مواجه شدن با مشکلات زیادی در روند کارهای اداری.
مدارا کردن با مردان خانواده برای مقابله با خشونت	حرف نزدن و کوتاه آمدن اکثر زنان در هنگام جروبحث، ادامه ندادن به جروبحث و ترک محل، مشغول کردن خود با کارهای خانه و نگه‌داری از فرزندان، نظر ندادن در فضای متشنج خانه، دور کردن فرزندان و کودکان از پدر و مردان خانواده هنگام عصبانیت و ناراحتی آنان، تلاش به درک وضعیت موجود و شرایط خاص مردان، تلاش برای عوض کردن جو خانه و خانواده.
احتیاط لازم جهت کاهش آسیب‌های احتمالی	جایگزین کردن پوشش موردقبول نظام جدید برای کاهش استرس، کنترل احتیاط محور و محافظتی از سوی مردان خانواده، محدود شدن به خانه و داشتن امنیت بیشتر در خانه و یا رفتن با اعضای خانواده، جروبحث نکردن با نیروهای نظام جدید برای جلوگیری از دردسر، اعتماد نکردن به دیگران برای به دام نیفتادن، ترک عادات قبل و رفت‌وآمدهای دیروقت و تلاش به سازگاری بیشتر.
سرد شدن روابط اعضای خانواده	کم شدن روابط عاطفی اعضای خانواده، احساس ندامت بعد از مشاجره، آسیب‌های شخصیتی، قدرت‌طلبی مردان و جستجوی آن در خانه، خشونت و وادار کردن دیگران به پذیرفتن و عقب‌نشینی، خشونت و تلاش برای پنهان کردن ضعف و ناتوانی مرد. احساس کنار گذاشته شدن.

درک مردان خانواده و به دل نگرفتن برخوردهای آنان، حق به جانب دانستن مردان خانواده به دلیل مسئولیت‌های آنان، تلاش برای کنار آمدن با اوضاع فعلی، توجه به وضعیت روحی روانی مردان، تلاش جهت بهبود تعاملات و کاهش تنش‌ها در خانه، تلاش جهت مدیریت احساسات خود، تلاش جهت افزایش تاب‌آوری برای مقابله با چالش‌ها و تلاش جهت ایجاد فضایی امن و به دور از تنش در محیط خانه جهت گفتگو و یافتن راه‌حل، تلاش در ایجاد فضایی برای مشارکت اعضای خانواده در تصمیم‌گیری مربوط به مهاجرت و راه‌حل‌های دیگر.	دانش‌آموزان، اعضای خانواده، همبستگی و انسجام
محروم شدن دختران از تحصیل، ممانعت زنان از داشتن شغل و مشارکت اجتماعی و سیاسی، از دست دادن استقلالیت، از دست دادن درآمد و موقعیت اجتماعی، از دست دادن اختیار، برپادی رؤیاهای، در حال حذف شدن از جامعه، حبس شدن در خانه، بیشتر شدن تبعیض جنسیتی.	از دست دادن انگیزه و افسرده شدن
تأمین نشدن نیازهای عاطفی و روانی، اجرا نکردن و نشدن مسئولیت‌ها مثل سابق، زیاد شدن دغدغه‌های فکری، دور شدن اعضای خانواده از همدیگر و ترجیح دادن تنهایی، مجبور شدن به ساکت ماندن و بی‌تفاوتی، وابستگی بیش‌ازحد به رسانه‌ها و یا برعکس منع استفاده از رسانه‌ها توسط اعضای خانواده. درک نکردن همدیگر و احساسات ناخوشایند ناشی از آن. استرس و اضطراب، ترس از دست دادن همدیگر، افسردگی جدایی از عزیزان.	روانی ناشی از فشارهای روحی

در نتیجه نظر به جدول شماره (۲) زنان افغانستانی، تشدید خشونت خانگی را به دلیل شرایط نو پدید آنومیک می‌دانند که مشکلات و فشارهای زیادی را به تمام ابعاد زندگی آنان وارد کرده است.

شرایط علی

شرایط علی، علّت رابطه میان دو یا چند رویداد یا وضعیت می‌باشد که در آن یک رویداد منجر به وقوع رویداد دیگری می‌گردد. به عبارتی علت مقدم بر معلول بوده و هر دو در مکان و زمان مشترکی رخ داده‌اند. شناخت دقیق و جامع از شرایط علی به ما کمک می‌نماید تا درک بهتری از پدیده‌ها و روابط میان آن‌ها به دست آید (Strauss & Corbin, 1998: 130-132). منظور از شرایط علی، دلایلی است که منجر به افزایش خشونت خانگی

علیه زنان افغانستانی شده است که در قالب پنج مقوله نزول جایگاه اقتصادی، واکنش‌های سریع و ناخواسته، وضعیت آشفته و نابسامان جامعه، وضعیت جدید و سلطه و نظارت بیشتر مردان و ناتوانی در همدلی و مفاهمه می‌باشد که هر کدام از این مقولات در ایجاد و تقویت خشونت خانگی علیه زنان اثرگذار بوده‌اند.

نزول جایگاه اقتصادی

این مقوله به کاهش دسترسی به فرصت‌های شغلی و منابع اقتصادی (با توجه به تحریم‌های بین‌المللی و خروج نیروهای خارجی) اشاره دارد که به کاهش درآمد، سطح رفاه و معیشت خانوارها در آن دوره انجامیده است. با توجه به نظریه منابع، عدم دسترسی زنان و دسترسی محدود مردان به فرصت‌های شغلی پایدار و منابع مالی با روی کار آمدن طالبان و کاهش درآمد کلی خانواده‌ها و فشارهای اقتصادی آن دوره، سبب شد که مردان به خشونت به‌عنوان ابزاری برای جبران این فقدان و حفظ سلطه خود، متوسل شوند. با رکود اقتصادی آن دوره، وابستگی زنان به مردان نیز افزایش یافت که این امر به افزایش موقعیت سلطه‌گرایی مردان انجامید و باعث شد تا زنان بیشتر در معرض خشونت خانگی قرار گیرند.

(ط.ر) در این مورد گفت:

"قبل از آمدن طالبان زندگی خوب و خوشی داشتیم. خشونت و جنجال بین‌مان بسیار کم بود. همه‌ما مشغول کار و درس بودیم و پیشرفت داشتیم. به آینده امیدوار بودیم و کوشش می‌کردیم تا با درس و تحصیل خود به جایی برساییم و حقوق ازدست‌رفته خود را به دست بیاریم. کار و بار شوهرم رونق گرفته بود و با معاشی (حقوق) که من می‌گرفتم، زندگی‌مان به خوبی تیر می‌شد (می‌گذشت). اما با آمدن طالبان همه‌چیز را از دست دادیم و بین‌ما بیشتر بخاطر پول جنجال می‌شد. خصوصاً که همه دار و ندار خود را بخاطر سرمایه‌گذاری کار شوهرم داده بودیم و با آمدن طالبان می‌دانستیم که همه‌چیز بر باد فنا رفته."

همچنین (ر.م) در این مورد گفت:

"بعد از آمدن طالبان برای گرفتن پول پس‌انداز خود به بانک رفتم. بسیار بی‌روبار بود. کارمندان بانک گفتند تا اطلاع بانک مرکزی اجازه پرداخت پول نداریم. بسیار وارخطا (نگران) شدم چون خانواده‌ام از اینکه برای خودم حساب بانکی باز کرده بودم، خبر نداشتند و پولی را که با زحمت زیاد پس‌انداز کرده بودم، از دست دادم که هر دو موضوع باعث به وجود آمدن جار و جنجال بین من و شوهرم شده بود."

واکنش‌های سریع و ناخواسته

واکنش‌های سریع و ناخواسته به رفتارهای خشونت‌آمیز و فشارهای روانی ناشی از تغییرات ناگهانی در نظام سیاسی، شامل اقداماتی است که به دلیل عدم کنترل بر احساسات و شرایط استرس‌زا بروز نموده است. بر اساس نظریه فشارهای ساختاری و منابع، با تغییر نظام و بازگشت طالبان، ناامنی اجتماعی افزایش یافت و این وضعیت منجر به افزایش فشارهای روانی و استرس شد و چنین شرایطی افراد را به‌سوی واکنش‌های سریع سوق داد. تغییرات نظامی، ناتوانی در تأمین نیازها، بحران اقتصادی، از دست دادن شغل و منبع درآمد، وضعیت آشفته و نابهنجار جامعه و ناامیدی منجر به بروز واکنش‌های احساسی و خشن و در نتیجه سبب افزایش تنش، خشونت و نزاع در بین خانواده‌ها شد. به‌طور کلی شرایط آن دوره، ترکیب پیچیده‌ای از عوامل فشارزا بوده که رفتارهای افراد را تحت تأثیر قرار داد و خشونت را به‌عنوان نتیجه‌ای ناگزیر به همراه داشت. این نوع واکنش‌های ناخواسته و نسنجیده، عواقب و آسیب‌های روانی طولانی‌مدتی بر تمامی اعضای خانواده و خصوصاً کودکان داشته است.

(ش. ف) در این مورد چنین گفت:

"بعد از آمدن طالبان اوضاع و احوال خانه بیشتر اوقات ناآرام بود. بین اعضای خانواده جنجال و غالمغال (سروصدا) بود و با کوچک‌ترین گپ و سخن، اعضای خانواده به بهانه‌های مختلف از یکدیگر انتقاد می‌کردند و همین باعث می‌شد تا

بین‌شان جنگ و دعوا شوه. بر خورده‌های ناگهانی و بدون فکر اعضای خانواده باعث ناراحتی و رنجاندن آن‌ها از یکدیگر می‌شد. بیشتر این عکس‌العمل‌های بدون فکر در لحن و بیان، حرکات و رویه اعضا نمایان بود. اعضای خانواده قبلاً به همدیگر احترام زیادی داشتند، حالا دیگر شرایط قسمی است که کسی به فکر خرد و کلان نیست و فقط خود را خالی می‌کنند. سابق بیشتر کوشش می‌کردیم مواظب رفتار و گفتار خود باشیم، بخاطر اطفال. اما حال کسی حوصله فکر کردن و سنجیدن رویه خود نداره. یکبار که اوضاع خانه بسیار آشفته بود و بین مردان خانواده بخاطر شرایط جدید درگیر شدند، دخترک خردم را دیدم که از خانه بیرون شد و به تَه‌کوی (زیرزمینی) خانه رفت و یک گوشه نشست و گریه می‌کرد. پیشش رفتم و گفتم چی شده؟ گفت طالبان خیلی بد هستند و همه را می‌کشند؟ به اطفال خُرد هم رحم نمی‌کنند؟ که پدرم و دیگران ایقه وار خطا هستند؟ بسیار ناراحت شدم و گفتم: نه دخترم، اونا به ما کاری ندارند. پدر و کاکاهایت حالی عصبانی هستند و از روی قهر و غضب یگان چیز گفتند."

وضعیت آشفته و نابسامان جامعه

وضعیت آشفته و نابسامان جامعه بر اثر بی‌ثباتی و فشارهای ناشی از تغییرات سیاسی، اقتصادی و اجتماعی بعد از سقوط نظام و حکمرانی دوباره طالبان به وجود آمد. بر اساس نظریه‌های فشارهای ساختاری، منابع، فمینیسم و یادگیری اجتماعی، در جریان حکمرانی دوباره طالبان، فشارهای ساختاری ناشی از نابسامانی‌های اقتصادی و اجتماعی موجب تحمیل مشکلات بیشتری بر خانواده‌ها شد. این فشارها نه تنها منجر به افزایش خشونت خانگی گردید، بلکه شیوه‌های واکنش به این فشارها در جامعه را نیز به صورت منفی قرار داد. عدم دسترسی زنان به منابع مالی و اجتماعی، نابرابری‌ها را افزایش داد و زنان را با خطر خشونت خانگی مواجه ساخت و سبب شد که ساختارهای مردسالارانه در جامعه به شکل شدیدتری اعمال شود. همچنان شرایط آشفته آن دوره، سبب یادگیری رفتارهای

خشونت‌آمیز، تقلید و تغییر الگوهای رفتاری و در نتیجه نهادینه شدن آن در سطح جامعه و خانواده گردید. تغییرات سریع و ناگهانی در نظام حکومتی و ناامنی سیاسی، احساس عدم اطمینان و ترس را در جامعه به وجود آورد و نوسانات اقتصادی و کاهش دسترسی به منابع مالی، سبب تشنج‌های خانوادگی و اجتماعی شد. عدم اطمینان و اضطراب ناشی از وضعیت ناپایدار جامعه، سطح تحمل افراد را کاهش داده و تأثیر عمیقی بر رفتارهای خشونت‌آمیز خانواده‌ها داشته است.

خانمی که تجربه زندگی در دوره اول طالبان را نیز داشته است، در این مورد گفت:

"(دوره اول طالبان) بدترین و تلخ‌ترین دوره برای تمام مردم افغانستان بود، خصوصاً زنان و دختران، کودکان، قوم هزاره و شیعیان. بدرفتاری و کشتن هزاره‌ها از نظر آنان روا بود. زنان در هیچ اجتماعی شرکت نداشتند و بعضی‌ها هم از ترس جانشان در جاهای عمومی و مراسم مذهبی، مذهب خود را پت (پنهان) می‌کردند. بعد اشاره‌ای داشت به حادثه افشار. دوره دوم طالبان روزهای محرم بود و برای عزاداری به مسجد محله ما رفته بودم. در مسجد بین زنان آوازه شد که طالبان کابل را گرفتند. همه وارخطا (نگران) به طرف خانه‌هایما رفتیم. در راه خانه مردم را دیدم که با نگرانی به طرف خانه‌هایشان می‌رفتند. همه می‌دویدند و کسی جواب نمی‌داد، وقتی به سرک (خیابان) رسیدم، آنجا هم بسیار بیروبار (شلوغ) بود و خیلیا منتظر موتر (ماشین) بودند. موترها هم همه پر بودند. بسیار نگران شدم، چون دخترایم مکتب (مدرسه) بودند. خود را به خانه رساندم و دیدم که آن‌ها در خانه هستند. به پدرشان زنگ زدیم، او هم گفت: همیطو آوازه است. من در راه هستم، ولی بسیار بیروبار (شلوغ) است و شاید دیر برسم، شما خانه بمانید و جایی نروید."

وضعیت جدید و سلطه و نظارت بیشتر مردان

طبق نظریه فمینیسم، در پی تغییرات سیاسی در کشور، وضعیت جدید به افزایش سلطه و نظارت مردان بر زنان به دلیل نابرابری‌های ساختاری عمیق نظام جدید انجامید. این

نابرابری‌ها به‌طور مستقیم بر روی قدرت و حقوق زنان تأثیر گذاشته و به تداوم رفتارهای سرکوبگرانه و نظارت بر زندگی آنان منجر گردید. این وضعیت بر فرهنگ مردسالار افغانستان و خانواده‌ها تأثیر مستقیم داشته و به دلیل تغییرات سیاسی اجتماعی، فقدان نظام‌های حمایتی و نقش‌های جنسیتی سنتی که بعد از بازگشت طالبان به وجود آمد، منجر به افزایش خشونت خانگی علیه زنان این سرزمین گردید.

(ر. ص) در این مورد چنین گفت:

"شوهر و پدرشوهرم قبل از تغییر نظام، رفتار و گفتار بهتری نسبت به من و فرزندانم داشتند. اما بعد تحولات، تغییر کرده بودند. سعی می‌کردم با آن‌ها جنجال نکنم، چون خیلی زود عصبانی می‌شدند. شوهرم بعد از تغییرات بیشتر متوجه این است که چی می‌گم، چی می‌پوشم و کی و کجا می‌روم. می‌فهمم که بخاطر خود ما این قسم رویه می‌کند، اما از این می‌ترسم که همین رویه‌هایش تبدیل به عادت شود. شوهرم بعد از آمدن طالبان مدام تأکید می‌کرد که وقتی بیرون رفتید، متوجه کالا پوشیدن خود باشید. هیچ‌وقت تنها جایی نرویم و با بچه کلان برویم."

ناتوانی در همدلی و مفاهمه

ناتوانی در همدلی و مفاهمه به عدم توانایی افراد در درک و همدلی با احساسات دیگری و ارتباط مؤثر با آنان اشاره دارد. در جریان تغییر نظام، ناتوانی در همدلی و مفاهمه به شدت تحت تأثیر محیط اجتماعی فرهنگی قرار داشت. بر اساس نظریه یادگیری اجتماعی، چون در آن شرایط، افراد تجربیات منفی و ناامنی را از محیط خود آموختند، رفتارهای غیرهمدلانه و عدم توانایی در برقراری ارتباط مؤثر شایع گردید. در حکومت طالبانی، با توجه به اعمال محدودیت‌های شدید و ایجاد جو متشنج و بی‌اعتمادی، افراد قادر به ایجاد ارتباط مثبت و همدلانه نبودند و این موضوع به تداوم ناتوانی در همدلی و مفاهمه دامن زد. شرایط بحرانی ناشی از تغییرات سیاسی سطوح بالایی از استرس و نگرانی را در بین مردم به وجود آورد. کسانی که فرصت‌های خاص این دوره (پروژه تخلیه و خارج

شدن از کشور) را داشتند، به هیچ وجه نمی خواستند، آن را از دست دهند. از طرفی، اقارب نیز موقعیت و وضعیت آنان را درک نمی کردند و بر خواسته خود (کمک جهت خارج شدن از کشور) پافشاری می نمودند. این امر نیز بر توانایی افراد در درک و همدلی با یکدیگر تأثیر منفی گذاشته و سبب افزایش تعارض ها و تنش ها گردید.

(م.ح) در این مورد چنین گفت:

"شرایط طوری بود که هرکس فقط به فکر خودش بود و به خاطر مشکلات آن روزها، کسی حوصله دیگری را نداشت. با گذشت زمان تعداد کسانی که بدون اطلاع به نزدیک ترین کسان خود کشور را ترک می کردند، بیشتر می شد. به خصوص کسانی که با خارجی ها کار می کردند. اقوامشان برای اطلاع یافتن از زمان رفتن و حرکت آن ها تلاش و پافشاری می کردند تا آن ها هم از موقعیت استفاده کنند که به جنجال (دردسر) و غالمغال ختم می شد. خصوصاً در پروازهای تخلیه، اقوام و نزدیکان شخص توقع داشتند که حداقل یکی از اعضای خانواده آن ها را با خود ببرند و یا آن ها را نیز به پرونده خود اضافه کنند. یکی از اقوام نزدیک مان که در یک کوچه هم بودیم، قرار بود از کشور خارج شوند. چون زمان حرکتشان مشخص نبود و منتظر تماس بودند، اگر سؤالی هم درباره وقت رفتنشان می پرسیدیم، قهر می شدند. باوجود آن هم ما امیدوار بودیم که هر وقتی که آن ها بروند ما را هم خبر کنند و یک نفر از ما را هم با خودشان ببرند. چون زیادی مردم همی قسم رفته بودند. اما بعد از چند روز فهمیدیم که بدون اطلاع و خداحافظی و شبانه رفتند و به هیچ کس خبر نداده بودند. این کار آن ها باعث به وجود آمدن ناراحتی در بینمان شده بود. هرکسی از دید خود دیگری را قضاوت می کرد که باعث به وجود آمدن دلخوری و ناراحتی بیشتر بین اقوام و دوستان شده بود."

شرایط زمینه ای

شرایط زمینه ای، عوامل و متغیرهای محیطی هستند که بر روی پدیده مورد مطالعه اثر می گذارند و یا از آن تأثیر می پذیرند. این شرایط شامل مجموعه ای از عناصر اجتماعی،

فرهنگی، اقتصادی و سیاسی بوده که در کارکرد و شکل‌گیری پدیده موردنظر نقش دارند. درک شرایط زمینه‌ای در تحلیل جامعی از محیط پدیده‌ها اثر داشته و روابط پیچیده میان عوامل مختلف را بررسی می‌نماید (Strauss & Corbib, 1998: 13-133). شرایط زمینه‌ای نیز در قالب مقوله‌های نظام جدید و قواعد زن‌ستیز آن، اقدامات نظام جدید و فشارهای ناشی از آن، نظام جدید و نقض قوانین اسلامی و انسانی، ناکارآمدی نظام جدید و فشارهای روحی روانی بوده که زمینه و یا محیطی را فراهم نموده است تا زنان خشونت خانگی را تجربه نمایند.

نظام جدید و قواعد زن‌ستیز آن

در چارچوب نظام طالبان، قوانین زن‌ستیز به شکل واضحی بیانگر تحکیم ساختارهای مردسالارانه و نابرابری‌های مستمر جنسیتی است. طبق نظریه فمینیسم، قوانین و سیاست‌های نظام جدید در افغانستان محدودیت‌ها شدیدی بر حقوق و آزادی‌های زنان اعمال کرده، سبب تقویت نابرابری جنسیتی در جامعه شده و به‌عنوان ابزاری برای کنترل و سرکوب زنان عمل کرده است. بر اساس سیاست‌های طالبان، زنان افغانستان از دسترسی به حقوق مسلم خود، محروم شده و این امر سبب کاهش قدرت اقتصادی و اجتماعی آنان گردید. ساختارهای اجتماعی، فرهنگی و سیاسی طالبان، به‌طور مستقیم بر هویت، شخصیت و فرصت‌هایی که زنان در جامعه داشتند، تأثیرات عمیقی گذاشته و آنان را با چالش‌هایی روبه‌رو ساخته است. این زنان بخاطر سیاست‌های نظام جدید و کاهش حمایت‌های قانونی و اجتماعی، کنترل و سرکوب بیشتری را تجربه کرده و کمتر توانسته‌اند با خشونت‌ها مقابله نمایند.

(ز. ح) ۱۹ ساله و دانش‌آموز کلاس دوازدهم گفت:

"بعد از تمام شدن ایام قرنطین دوره کرونا و حضوری شدن درس‌ها، شور و شوقی خاصی داشتم که بعد از مدت‌ها می‌تانم مکتب بروم و بعد از فراغت از مکتب، در رشته دلخواه خود تحصیل کنم. اما نمی‌دانستم که آرزوها و رؤیاهایم

بر باد فنا می‌روند. روزی که طالبان کابل را گرفتند، آخرین امتحان چهارونیم ماهه را سپری کردیم و بعد از آن چند روزی رخصتی (تعطیلی) تابستانی داشتیم. بعد از گذشتن رخصتی‌ها طالبان اعلام کردند که تا اطلاع ثانوی دختران بالاتر از صنف (کلاس) ششم، به مکاتب نیایند و تا هنوز هم دختران حق تعلیم ندارند. بعد از چند وقت دروازه دانشگاه‌ها هم بر روی دختران بسته شد و حق داشتن شغل و کار را هم از زنان گرفتند. زنان و دختران دیگر حق اعتراض ندارند، بدون محرم جایی نروند، در چهاردیواری خانه حبس شوند و بسوزند و بسازند."

اقدامات نظام جدید و فشارهای ناشی از آن

تغییرات نظام سیاسی و اقدامات تحمیل‌شده توسط حکومت طالبان، فشارهای اجتماعی (محدودیت‌های شدید بر تحصیل و اشتغال زنان، کاهش مشارکت آنان در جامعه، محدودیت در دسترسی به اطلاعات و کنترل شدید بر رسانه‌ها و مردم، آزادی بیان، محدودیت در آزادی فردی، محدودیت در فعالیت فرهنگی)، اقتصادی (کاهش امنیت شغلی، محروم شدن زنان از داشتن شغل و درآمد و افزایش بیکاری) و روانی را ایجاد کرده، آزادی بیان و آزادی فردی را به شدت محدود نموده و فضای عمومی را برای ابراز عقاید و نظرات، نحوه پوشش، رفت‌وآمد و فعالیت‌های اجتماعی افراد به خصوص زنان، فعالیت‌های فرهنگی و هنری که با ایدئولوژی نظام جدید همخوانی ندارد و در نتیجه داشتن یک زندگی عادی تنگ‌تر کرده است. تمامی این محدودیت‌ها بر اساس نظریه فشارهای ساختاری بر زندگی روزمره افراد و خصوصاً گروه‌های آسیب‌پذیر مانند زنان تأثیر گذاشته است. ساختارهای نامتوازن قدرت در آن دوره، سبب افزایش فشارهای روانی و اجتماعی در خانواده‌ها و جامعه شده، توان پیشرفت و مقابله زنان را به چالش کشیده و در نتیجه به تشدید خشونت خانگی انجامیده است.

(خ.م) در مورد روزهای بعد از سقوط نظام جمهوری و فشارهای آن دوره چنین

گفت:

"نظام جدید بلافاصله بعد از اینکه روی کار آمد، اجرای قواعد خودساخته خود را شروع کردند. آن‌ها از تعلیم و تحصیل دختران بالاتر از صنف (کلاس) ششم ممانعت کردند و حق کار و حضور در جامعه را از زنان گرفتند. باز هم مثل سابق کینه و دشمنی با گروه خاصی را در پیش گرفتند و به دنبال کارمندان و نظامیان دوره قبل بودند، خصوصاً این موارد در جاهای دور دست زیاد دیده می‌شد. آن‌ها حق آزادی بیان را از مردم گرفته بودند و به این خاطر جامعه جهانی از اوضاع و احوال واقعی که بر مردم می‌گذشت، بی‌خبر بودند. آن‌ها معمولاً از هر محله و منطقه یک فرد عادی را به بهانه‌های مختلف برای چند روز می‌بردند و از او در مورد تمامی مردم محل، کارمندان دولتی آن منطقه، سرمایه‌داران و تاجران می‌پرسیدند. وقتی که برای احوال‌پرسی یکی از اقوام که او را هم برای چند روز برده بودند؛ رفته بودم، می‌گفت که او را در یک تهکوی (زیرزمینی) که بسیار بزرگ و تاریک بود برده بودند. تعداد زیادی آنجا بودند، طالبان همه را شکنجه (با شیشه و شلاق) می‌کردند و از آن‌ها اطلاعات می‌خواستند. وقتی پشت و دست‌هایش را نشان داد، دلم بسیار سوخت و بسیار نگران شدم و تصمیم گرفتم که هر طور که شده حداقل بچه (پسر) کلانم را از کشور خارج کنم."

نظام جدید و نقض قوانین اسلامی و انسانی

با تغییر نظام سیاسی در افغانستان، ناهماهنگی و نقص در اجرای قوانین اسلامی و حقوق بشر، اجرای شریعت خودساخته طالبان، نبود چارچوب قانونی مؤثر، تعارضات حقوقی و تقویت نابرابری‌ها و سنت‌های نادرست جامعه، به شکل‌گیری فضایی ناامن و مستعد برای خشونت خانگی منجر شد. بر اساس نظریه فشارهای ساختاری، طالبان با نادیده گرفتن اصول انسانی و اسلامی، به نابرابری‌های موجود در جامعه دامن زده و در واقع ساختارهای قدرت را به نفع خود و به ضرر حقوق زنان و اقشار دیگر تغییر داد. این نقص‌ها نه تنها نمایانگر فشارهای اجتماعی و سیاسی حاکم بر زندگی زنان و دیگر اقشار آسیب‌پذیر است، بلکه تأکید می‌نماید که چگونه ساختارهای نابرابر منجر به نقض حقوق بنیادی انسان‌ها شده است.

(آ. س) در مورد قوانین خودساخته طالبان چنین گفت:

"طالبان با آمدن خود تمام حقوق اسلامی و انسانی را زیر پا و منع کردند. دین ما را به درس خواندن و آموختن تشویق کرده، اما از نظر طالبان زنان حق درس خواندن ندارند. زنان حق بودن و مشارکت در جامعه را ندارند. از نظر آنان دختران حق رفتن به مدرسه و دانشگاه و داشتن شغل را ندارند. به نظر آنان دختران در سنین پایین باید ازدواج کنند و هیچ حقی در انتخاب همسر خود نداشته و دیگران می‌توانند به جای او تصمیم بگیرند. آن‌ها که خود را مجریان دین می‌دانند، هیچ اطلاعی از دین ندارند. آنان با عملیات انتحاری، باعث مرگ و معلول شدن مردم می‌شدند."

(آ. م) در مورد نظام جدید چنین گفت:

"با تغییر نظام و چالش‌ها و مشکلاتی که با آن مواجه شدیم، تصمیم گرفتیم که مهاجرت کنیم. به همین خاطر باید پاسپورت می‌گرفتیم. اوایل، ریاست پاسپورت کلاً بند (تعطیل) بود و پاسپورت توزیع نمی‌شد. بعد از آنکه پروسه دوباره شروع شد. ما طبق نوبتی که داده بودند، به کابل برای گرفتن پاسپورت رفتیم. وقتی که به اداره مراجعه کردیم، جواب درست نمی‌دادند و می‌گفتند فعلاً بند است. البته مردم اطراف ریاست جمع بودند و کار بعضی‌ها هم انجام می‌شد. (با پول، رشوت و آشنا) به خاطر راه دور و اینکه فکر می‌کردیم شاید تا چند روز آینده توزیع پاسپورت شروع شود، آنجا خانه یکی از اقوام ماندیم. هر بار که احوال می‌گرفتیم، می‌گفتند فعلاً معلوم نیست. من و شوهرم در بین جمعیت می‌ایستادیم تا کار ما هم شود. اما هر بار با برخورد بد و زشت روبه‌رو می‌شدیم. آن‌ها رویه و اطلاع رسانی درست نداشتند. برای گرفتن پاسپورت همه‌مان بسیار اذیت شدیم و مصارفمان هم بسیار بالا رفت. بالاخره توانستیم آشنا پیدا کنیم و به قیمت بسیار زیاد پاسپورت بگیریم. در آن وضعیت و با آن همه بدبختی همه دارایی‌مان را دادیم تا پاسپورت بگیریم، درحالی که قبلاً مبلغ کمی پاسپورت می‌گرفتیم."

استراتژی‌ها

استراتژی‌ها، مجموعه اقداماتی است که برای حل مسئله یا پاسخ دادن به شرایط (علی، زمینه‌ای) انجام می‌پذیرد. برنامه‌ریزی، تصمیم‌گیری و اجرا، اقدامات و استراتژی‌های افراد در مواجهه با مسائل می‌باشد که در نهایت منجر به پیامدهایی می‌گردد. در واقع استراتژی‌ها، اعمال هدفمند و عمدی هستند که جهت حل مشکل انجام می‌شوند. این اقدامات با توجه به شرایط و تعبیر و تفسیر هر فرد از شرایط موجود رخ می‌دهد (Strauss & Corbib, 1998: 134). بخش بعدی مدل پارادایمی، استراتژی‌ها که در قالب مقوله‌های مدارا کردن با مردان خانواده برای مقابله با خشونت، احتیاط لازم جهت کاهش آسیب‌های احتمالی، درک و گذشت بیشتر زنان جهت بهینه‌سازی شرایط موجود بیان گردیده که واکنش و پاسخ افراد به شرایط آن دوره بوده و جهت کنترل خشونت خانگی صورت گرفته است.

مدارا کردن با مردان خانواده برای مقابله با خشونت

طبق نظریه‌های یادگیری اجتماعی و فمینیسم، مردان می‌توانند رفتارهای خود را از طریق الگوهای رفتاری مثبت در خانواده تغییر دهند. زنان نیز از طریق ترویج این الگوها، به کاهش خشونت و بهبود وضعیت خانوادگی کمک نمایند. مدارا کردن به معنای تعامل مثبت و ارائه الگوهای رفتار غیر خشونت‌آمیز، به عنوان استراتژی زنان در این دوره بود. این استراتژی، تأثیرات پیچیده و متنوعی داشته و شامل تلاش‌های زنان جهت کاهش تنش و جلوگیری از خشونت از طریق ادامه ندادن به بحث و سکوت کردن و یا ترک محل بود. اما درعین حال ممکن است به طور ناخواسته تشدید خشونت خانگی را نیز به همراه داشته باشد. زیرا ممکن است برخی مردان این مدارا را به عنوان تأییدی بر رفتار خشونت‌آمیز خود تعبیر کنند.

گفته‌های (م.ع) در رابطه با راهکارهای آن دوره:

"مردان خانواده با تغییرات به وجود آمده و خصوصاً در روزهای اول با

کوچک‌ترین گپ و سخن بالای اولادا و من قهر می‌شدند. اگر من هم جوابشان را می‌دادم، وضعیت بسیار بدتر می‌شد. بیشتر وقت‌ها من چیزی نمی‌گفتم و بچه‌ها را به اتاق دیگر می‌بردم و خودم هم همان‌جا می‌ماندم تا شوهرم آرام‌تر شوه. روزای سختی بود. خود را با کارهای خانه و اطفال سرگرم می‌کردم. چون وقتی کارای خانه را انجام می‌دادم، باعث می‌شد که فکر و خیالم کمتر شوه.

احتیاط لازم جهت کاهش آسیب‌های احتمالی

این مقوله می‌تواند از طریق نظریه‌های فشارهای ساختاری و فمینیسم تحلیل شود. فشارهای ساختاری به افراد جامعه و خصوصاً زنان نشان داد که نابرابری‌های اجتماعی و قوانین تبعیض‌آمیز خطرات را افزایش می‌دهند. نظریه فمینیسم نیز، با تأکید بر توانمندسازی و آگاهی‌بخشی، ابزارهایی را برای چالش این ساختارها و کاهش آسیب‌ها فراهم می‌آورد. زنان افغانستانی با استفاده از راهکارهای متنوع، جهت کاهش خطرات و آسیب‌های آن دوره تلاش نمودند. این استراتژی‌ها به افراد درگیر فرصت داد تا از تنش‌های بی‌مورد جلوگیری کرده و از موقعیت‌هایی که می‌توانست به خشونت منجر شوند، اجتناب کنند. احتیاط لازم جهت کاهش آسیب‌های احتمالی، به‌عنوان یک راهکار موقتی و ضروری به سازگاری و منطبق شدن با شرایط موجود تمرکز داشته و بیشتر جنبه حفاظتی و پیشگیرانه داشته است. زیرا زنان با استفاده از این راهکار در تلاش بودند تا از آسیب‌های آن دوره در امان بمانند.

(م.ح) در مورد راهکارهای مقابله با خشونت خانگی چنین گفت:

"با آمدن طالبان دیگه مثل سابق بیرون نمی‌رفتم و لباس نمی‌پوشیدم. قبلاً هیچ ترسی از بیرون رفتن نداشتم. اما بعد از طالبان سعی می‌کردم، بیرون نرم و یا همراه شوهرم برم. تلاش می‌کردیم کمتر با مردم هم صحبت شویم، چون نمی‌شد به کسی اعتماد کرد. بیشتر وقت در خانه بودیم و حتی یک ساک آماده مانده بودیم که آگه اتفاقی افتاد و یا آگه تانستیم یگان راه و چاره پیدا کنیم. در روزهای اولی که

طالبان کابل را گرفتند؛ همه زنان و دختران بدون اینکه از طرف حکومت جدید چیزی اعلان شوه، خودبه‌خود پوشش را تغییر دادند و لباس‌های بلند و حجاب می‌پوشیدند. وقتی که بیرون می‌رفتیم، دیگر هیچ چیز مثل سابق نبود. چون مردم نمی‌خواستند که خود را به جنجال بندازند."

تلاش جهت تقویت همبستگی و انسجام اعضای خانواده

بر اساس نظریه فمینیسم، زنان با نمایش رفتارهای مثبت و تلاش جهت منسجم ساختن اعضای خانواده، به ایجاد محیطی صلح‌آمیز و حامی یکدیگر کمک نموده، تا با ایجاد محیط امن خانوادگی، شرایط را به نفع خود و خانواده تغییر دهند. زنان افغانستانی نیز با توجه به شرایط، راهکارهایی را در پیش گرفتند و از تقویت همبستگی در محیط خانواده به‌عنوان ابزاری برای ایجاد فضای حمایتی در خانواده و پشتیبانی عاطفی از اعضای خانواده جهت حفاظت خود و ایجاد تغییر مثبت استفاده نمودند. این رویکرد، به تلاش‌های زنان افغانستانی جهت حفظ آرامش و کاهش تنش در کوتاه‌مدت اشاره کرده و بر تعاملات عاطفی و همدلی تأکید داشته است. راهکاری که باعث کاهش موقت درگیری‌ها و آرامش نسبی در محیط خانواده گردید. همچنان بر اساس نظریه یادگیری اجتماعی، این راهکار ممکن است، رویه و کنشگری مثبت در شرایط خاص را بین اعضای خانواده تقویت نماید.

(ر. م) ۲۹ ساله از تلاش‌هایش جهت مقابله و حفاظت خود از خشونت‌های آن دوره

چنین گفت:

"بعد از آمدن طالبان شوهرم بسیار پریشان بود و به‌ناحق بالای من و اولادا (فرزندان) قهر (عصبانی) می‌شد. من هم چیزی نمی‌گفتم و به دخترکلانم (بزرگ) می‌گفتم که در این روزها با پدرت صحیح‌گپ بزن، متوجه رفتار و گفتارت باش و اگر کدام چیزی گفت و غالمغال کد، جوابش نده. چون او مسؤولیت‌های زیاد دارد و این شرایط برایش بسیار سخت است، او ای قسم (طور) خود را خالی می‌کند."

پیامدها:

نتایجی که از اجرای استراتژی‌ها و واکنش به شرایط (علی، زمینه‌ای) به وجود می‌آید، پیامد می‌باشد. این پیامدها می‌توانند مثبت، منفی، کوتاه‌مدت، میان‌مدت و بلندمدت باشد و اطلاعات مفیدی را در مورد کارایی و اثربخشی استراتژی‌های اتخاذشده، ارائه دهند (Strauss & Corbib, 1998: 134). بخش آخر مدل، پیامدهای راهکارهای زنان افغانستانی می‌باشد که شامل مقوله‌های سرد شدن روابط اعضای خانواده، از دست دادن انگیزه و افسرده شدن، کمک به بهبود اوضاع و جلوگیری از تنش در محیط خانه و وابستگی و آسیب‌پذیری بیشتر می‌باشد. شکل زیر، مدل پارادایمی پژوهش بوده و هریک از بخش‌ها و ابعاد مدل را نشان می‌دهد.

وابستگی و آسیب‌پذیری بیشتر زنان

وابستگی به معنای نیاز شدید به دیگران به‌ویژه در روابط خانوادگی می‌باشد. آسیب‌پذیری نیز به عدم توانایی در مقابله با چالش‌ها و بحران‌ها اشاره دارد. طبق نظریه فمینیسم، منابع و فشارهای ساختاری، بعد از حکمرانی دوباره طالبان، زنان افغانستان به دلیل نابرابری‌ها، نظام مردسالار، عدم دسترسی به منابع، از دست دادن شغل و درآمد و استقلال اقتصادی، سیاست‌های طالبان و اعمال محدودیت‌ها بر زنان و ناامنی اجتماعی، وابستگی بیشتر به مردان خانواده پیدا کرده و بیشتر در معرض آسیب‌پذیری، استثمار و سوءاستفاده قرار گرفته‌اند.

(نسیمه. خ) در این باره چنین گفت:

"بعد از آمدن طالبان شوهرم بی‌کار شده بود. من مثل سابق سر وظیفه (کار) می‌رفتم، ادامه دادن به کار و وظیفه در آن شرایط برای ما بسیار نگران‌کننده بود، هرچند طالبان گفته بودند که به پزشکان زن کاری ندارند، اما همه از رفتن به وظیفه هراس داشتیم. با ترس و تشویش به وظیفه می‌رفتم. خیلی‌ها هم از ترس، خودشان وظیفه را ترک کردند. این وضعیت برای شوهرم هم بسیار سخت بود.

بیشتر اوقات احساس می‌کردم که از کار کردن من در آن شرایط راضی نیست، هرچند مستقیم نمی‌گفت ولی از رفتارها و رویه‌اش می‌فامیدم. او هر روز بیشتر بهانه‌گیری می‌کرد و جروب‌بحث و دعوا در بین مان به وجود می‌آمد. مجبور بودم رضایت او را به دست بیاورم تا بتوانم به کارم ادامه بدم. با وجود تمام فشارها، مشکلات و سختی‌ها را به خاطر فرزندانم و اینکه زندگیم خراب نشه، تحمل می‌کردم."

کمک به بهبود اوضاع و جلوگیری از تنش در محیط خانه

این پیامد، یکی از پیامدهای مثبت استراتژی‌های مقابله با خشونت خانگی در جریان تغییر نظام می‌باشد. هدف زنان افغانستانی از به کار بردن استراتژی‌های متنوع، ایجاد محیطی است که در آن اعضای خانواده بتوانند احساس امنیت و آرامش داشته باشند که تا حدودی توانسته‌اند به‌طور موقت به آن دست یابند. طبق نظریه‌های یادگیری اجتماعی و فمینیسم، زنان افغانستانی در آن دوره سعی کردند تا با حل مسالمت‌آمیز مشکلات، تحمل و همدلی از تنش در محیط خانه بکاهند که ممکن است سبب تقویت الگوهای مثبت نیز شده باشد. این راهکار تقویت نقش زنان و توانمند شدن آنان به‌عنوان عوامل تغییر و ترویج برابری در خانواده را به همراه داشته و سبب شد تا این زنان به‌طور مؤثری در مدیریت تنش‌ها و ایجاد فضای حمایتی برای خود و خانواده عمل نمایند.

(خ.ر) در این مورد چنین گفت:

"در آن روزها کوشش می‌کردم که همراه شوهرم جنجال نکنم. هر وقتی که قهر می‌شد و غالمغال می‌کرد، چیزی نمی‌گفتم و او را تنها می‌ماندم تا اوضاع بدتر نشود. نمی‌خواستم شرایط بدتر از آن شود. نمی‌خواستم که فرزندانم بیشتر از این صدمه ببینند. به همین خاطر خودم سعی می‌کردم که بیشتر مدارا کنم و به اطفالم نیز تأکید می‌کردم که وقتی پدرشان خانه است، بیشتر مواظب رویه و گپ‌های خود باشند. بیشتر وقت‌ها که شوهرم به ناحق بهانه‌گیری می‌کرد، من و اولادها چپ و آرام می‌بودیم تا گپ کلان نشود. او را درک می‌کردم، چون

بیشتر از ما بیرون از خانه است. شرایط جدید و اوضاع احوال قسمی است که فشار زندگی را برای همه ما خصوصاً مردان چند برابر کرده است."

سرد شدن روابط اعضای خانواده

این مقوله در شرایط مدنظر به عنوان یک پیامد ترکیبی از فشارهای ساختاری، نابرابری‌های جنسیتی و الگوهای یادگیری اجتماعی شکل گرفته است. این عوامل به طور هم‌زمان بر روابط خانوادگی اثر گذاشته و منجر به ایجاد محیطی ناسالم و تنش‌زا در خانواده‌ها شده است. سرد شدن روابط اعضای خانواده، یکی از پیامدهای ناخواسته استراتژی‌های مقابله با خشونت خانگی در جریان تغییر نظام و شرایط آن دوره بوده است. در آن دوره، اعضای خانواده به دلیل اضطراب و استرس، به جای تعامل مثبت و همدلانه به فاصله گرفتن از یکدیگر رو آوردند. احساس عدم امنیت و نگرانی از آینده به کاهش ارتباطات و تعاملات خانوادگی شده که این امر منجر به سرد شدن روابط اعضای خانواده گردیده است.

(ه. ف) در مورد شرایط آن دوره چنین گفت:

"صبر و حوصله مان بسیار کم شده بود. بعد از به وجود آمدن گپی در خانه اعضای خانواده رویه درستی با هم نداشتند. بیشتر سعی می‌کردیم تنها باشیم تا جنجال بیشتر نشود. دلم برای اطفالم می‌سوخت. آن‌ها که خرد هستند و نمی‌فهمند چی شده است. وقتی که بهانه‌گیری، بازی، ساعت تیری (سرگرمی) و غالمغال (سروصدا) می‌کردند، پدرشان هم بالای من و هم اولادا (بچه‌ها) قهر (عصبانی) می‌شد و چون من هم حوصله نداشتم و تحمل نمی‌تانستم، بالای اطفال قهر می‌شدم و رویه و روابطمان مثل گذشته نبود."

از دست دادن انگیزه و افسرده شدن

این مقوله به عنوان یکی از پیامدهای ناخواسته تلاش‌های زنان افغانستانی در آن دوره

ظاهر شد. این زنان به دلیل فشار روانی و جسمی که برای حفظ امنیت خود و خانواده متحمل شدند، عدم حمایت کافی و احساس تنهایی، چالش‌های اجتماعی، مالی و اقتصادی روزافزون، باور نداشتن به نظام جدید و ترس از زندگی در سایه این نظام، روحیه و انگیزه خود را ازدست داده که در نتیجه سبب افسردگی آنان شده است.

(ش.ا) گفت:

"وقتی به این فکر می‌کنم که دیگر شاید هیچ وقت نتوانم مثل سابق وظیفه (شغل) داشته باشم، مستقل باشم و عضو فعال و اثرگذار در جامعه خود باشم، دلم برای آن همه تلاش و تقلا و مبارزه و سختی می‌سوزد. با خودم می‌گویم، این همه تلاش کردیم تا باز به ۲۰ سال عقب برگردیم."

فشارهای روحی روانی در شرایط موجود

بر اساس نظریه‌های فشار ساختاری، فمینیسم و یادگیری اجتماعی تغییرات سیاسی و اجتماعی آن دوره افکار منفی و حس یأس و ناامیدی را در افراد به وجود آورد. درعین حال، محدودیت‌ها، فشارها و ساختار و قوانین نظام جدید نیز به تشدید احساسات به وجود آمده انجامید و منجر به یک چرخه معیوب از افسردگی و بی‌انگیزگی گردید. با تغییر نظام و افزایش خشونت، فشارهای روانی به عنوان یک واقعیت دردناک به شدت اوج گرفت. شرایط ناامن و نابسامان آن دوره، ترس و دلهره و اضطراب، جدایی و ترس از جدا شدن، تصمیمات ناگهانی و ناخواسته و از سر ناچاری، فشارهای روحی و روانی زیادی را بر تمامی اعضای خانواده خصوصاً زنان و کودکان وارد کرده است که سایه عواقب این فشارها همواره بر زندگی این زنان احساس خواهد شد.

(زینب. ز) در این زمینه گفت:

"روزهای بدی بود، همه امید خود را ازدست داده بودیم و فقط زنده بودیم، خصوصاً شب‌ها که صدای طیاره‌ها (هواپیما) خواب شبانه را از ما گرفته بود و استرسمان را چند برابر کرده بود. فقط هرروز و هرلحظه از رفتن مردم به میدان

هوایی (فرودگاه) خبر می‌شدم. همه از ترس طالبان، شرایط و وضعیت سخت میدان هوایی و شانس بسیار کم خارج شدن از کشور را در نظر نمی‌گرفتند و فقط به امید اینکه راه نجاتی پیدا کنند، به آنجا هجوم می‌بردند. شوهرم چند بار پیشنهاد کرد که همراه فرزندانمان به طرف میدان هوایی برویم تا شاید راه چاره‌ای پیدا شود. اما من می‌ترسیدم و قبول نمی‌کردم. در این اوضاع و احوال، دوست شوهرم که با مؤسسات خارجی کار می‌کرد زنگ زد و گفت که می‌تواند بچه ما را هم ببرد. شوهرم موضوع را به من گفت و خودش با این موضوع موافق به نظر می‌رسید. اما من رضایت نداشتم که تنها بچیم (پسر) را با کسانی که درست نمی‌شناسم، تنها روان کنم. همین موضوع برایم بسیار زیاد استرس‌آور بود. نمی‌دانستم واقعاً تصمیمی که گرفتم درست یا نه."

مدل پارادایمی

مدل پارادایمی یکی از مفاهیم کلیدی در پژوهش کیفی است که توسط اشتراوس و کوربین معرفی شده است. به کمک این مدل، می‌توان فرایندها و روابط پیچیده در داده‌های کیفی را تبیین و تحلیل نمود. این مدل در تنظیم داده‌های به‌دست آمده و توسعه نظریه‌ها بر اساس این داده‌ها کمک می‌نماید که شامل مفاهیم بنیادی شرایط علی، شرایط زمینه‌ای، شرایط، راهبردها و پیامدها می‌باشد (Strauss & Corbin, 1998: 127-15).

منظور از شرایط علی (نزول جایگاه اقتصادی، واکنش‌های سریع و ناخواسته، وضعیت آشفته و نابسامان جامعه، وضعیت جدید و سلطه و نظارت بیشتر مردان، ناتوانی در همدلی و مفاهیم) دلایلی‌اند که منجر به تشدید خشونت خانگی در بین خانواده‌های افغانستانی شده است و به‌عنوان علل تشدید خشونت خانگی در جریان تغییر نظام انتخاب شدند. زیرا این عوامل، بر رفتارهای فردی و روابط خانوادگی اثر منفی گذاشته و سبب افزایش تنش در محیط خانه شده‌اند. در جریان تغییرات، اعضای خانواده و خصوصاً مردان، تحت تأثیر استرس مالی و از دست دادن منابع اقتصادی، رفتارهای خشنی را از خود بروز داده‌اند.

تبدیل ناگهانی نظام جامعه، شرایط زندگی و ناتوانی در مدیریت استرس و حل مشکلات، موجب آن شد که افراد برای تخلیه فشار مربوطه به خشونت رو آورند. در دوره و شرایطی که نظم و قانون ضعیف شده و جوابگو نیست، افراد در خانه‌ها برای اعمال قدرت و کنترل، به خشونت متوسل شدند.

با روی کار آمدن نظام طالبان و تقویت سلطه مردان، آزادی‌ها و حقوق زنان محدود شد و در نتیجه افزایش خشونت علیه زنان به عنوان ابزاری برای حفظ قدرت مردان و سلطه بیشتر آنان تبدیل گردید. عدم همدلی و ناتوانی در گفتگوی مؤثر نیز به تنش‌ها و افزایش خشونت خانگی انجامید. هر یک از این مقوله‌ها به عنوان عوامل محرک برای خشونت خانگی عمل کرده‌اند. زیرا عوامل ذکر شده، محیطی از استرس، بی‌ثباتی، عدم اطمینان، فشارهای مالی، اجتماعی و تغییر در قدرت‌های خانوادگی و اجتماعی را ایجاد کرده و سبب تسهیل رفتارهای خشونت‌آمیز شده‌اند. شرایط زمینه‌ای، شامل مقوله‌های (نظام جدید و قوانین زن‌ستیز آن، اقدامات نظام جدید و فشارهای ناشی از آن، نظام جدید و نقض قوانین اسلامی و انسانی، ناکارآمدی نظام جدید) می‌باشد.

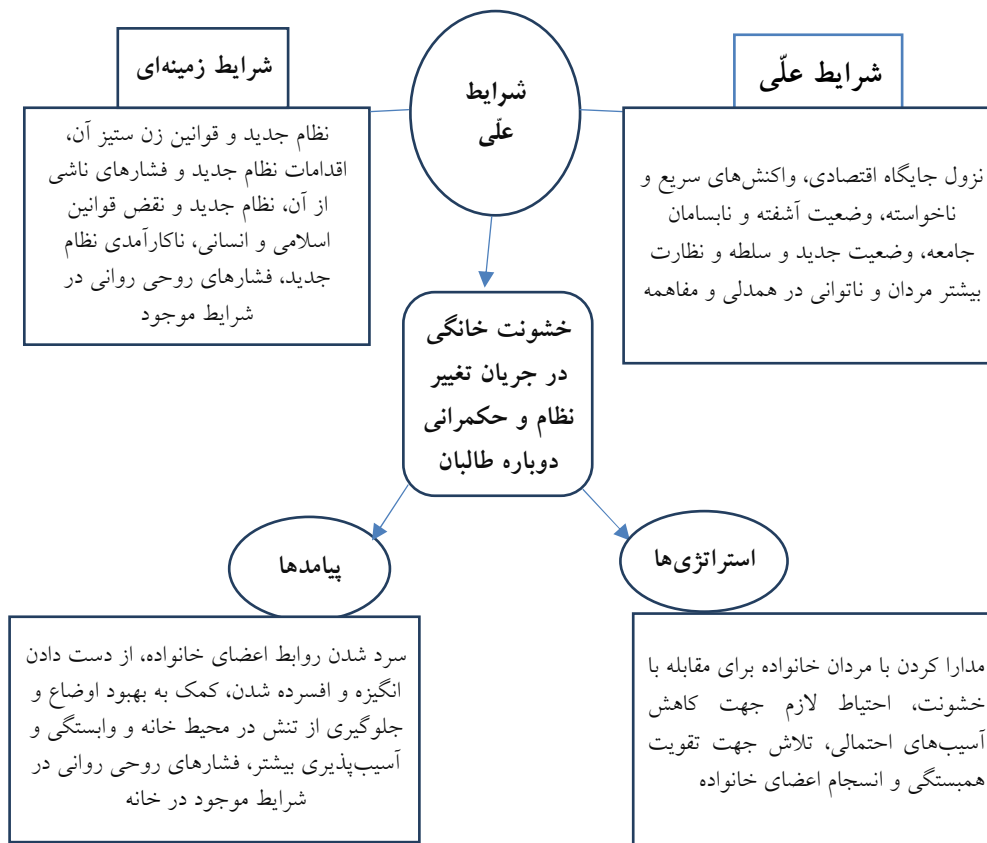
انتخاب عوامل مربوطه به عنوان شرایط زمینه‌ای به دلیل کاهش حقوق زنان و تقویت نقش‌های جنسیتی نابرابر بوده که به عنوان وسیله‌ای برای کنترل و تسلط بر زنان، مشروع جلوه داده شد. فشارهای مداوم در جریان وضعیت آن دوره، به افزایش استرس و تنش در خانواده‌ها منجر شده و باعث شد افراد به خشونت به عنوان راه‌حلی برای عبور از چالش‌ها متوسل شوند. از طرفی عدم اولویت دادن به ارزش‌های انسانی و اخلاقی به افزایش حس ناامنی و عدم اطمینان در جامعه و خانه‌ها دامن زد و فقدان سیستم‌های حمایتی کارآمد و عدم تأمین امنیت و رفاه عمومی، افراد را بیشتر به سمت حل مشکلاتشان از طریق خشونت سوق داد. این عوامل، زمینه و بستر پدیده مورد بررسی را به وجود آورده‌اند. زیرا به طور بنیادی و سیستماتیک، ساختار و پویایی جامعه را تغییر داده و منجر به تشدید خشونت خانگی به عنوان پاسخی به چالش‌های جدید شده‌اند. این شرایط فضای اجتماعی و

خانوادگی را به‌سوی استرس و عدم ثبات سوق داده و زمینه را برای افزایش خشونت خانگی فراهم کرده است.

بخش بعدی مدل در قالب استراتژی‌ها می‌باشد و به واکنش افراد به شرایط و کنترل پدیده می‌پردازد. (مدارا کردن با مردان خانواده برای مقابله با خشونت، احتیاط لازم جهت کاهش آسیب‌هایی احتمالی و تلاش جهت تقویت همبستگی و انسجام اعضای خانواده) مقوله‌هایی‌اند که به‌عنوان راهبردهای زنان افغانستانی جهت کنترل میزان خشونت خانگی، بقا و حفظ سلامت خود و خانواده، در آن شرایط انتخاب شده‌اند. زیرا در آن دوره اغلب زنان برای حفظ امنیت خود و خانواده، به سازش و مدارای بیشتر و تقویت فضای امن خانوادگی رو آوردند. در شرایطی که سیستم‌های حفاظتی رسمی وجود نداشت، این احتیاط‌ها به‌عنوان مکانیزم دفاعی ضروری در نظر گرفته شدند. این رویکردها به زنان این امکان را می‌داد که ضمن کاهش خشونت، راهی برای بهبود شرایط داخلی خانواده پیدا کنند. این استراتژی‌ها نه تنها به‌عنوان پاسخی برای خطرات مستقیم، بلکه به‌عنوان روش‌هایی برای حفظ وحدت خانواده و بقای آنان عمل کرده است.

بخش آخر مدل، شامل پیامدها است که مقوله‌های سرد شدن روابط خانوادگی، از دست دادن انگیزه و افسرده شدن، کمک به بهبود اوضاع و جلوگیری از تنش در محیط خانه و فشارهای روحی رو روانی می‌باشد. از آنجایی تلاش‌های مداوم زنان برای حفظ آرامش و جلوگیری از خشونت منجر به فاصله‌گیری عاطفی در خانواده شده است. بعلاوه، تلاش‌های زنان و مشاهده نتایج اندک و شرایطی که امید به تغییر و بهبود اوضاع کاهش یافته بود، سبب از دست دادن انگیزه زنان و تمامی اعضای خانواده شد. در این میان استراتژی‌های زنان پیامد مثبتی نیز داشته که سبب کاهش تنش‌ها و بهبود و امن شدن محیط خانه شده است. فشارهای روحی روانی ناشی از استراتژی‌های زنان و شرایط آن دوره بوده که بر کیفیت زندگی روزمره و سلامت روان زنان و خانواده تأثیر گذاشته و نشان‌دهنده آسیب‌های عمیق ناشی از تغییرات ساختاری و اجتماعی می‌باشد. این مقولات به‌عنوان پیامدها انتخاب شده‌اند، زیرا به‌وضوح نشان می‌دهند که چگونه استراتژی‌های زنان برای

مدیریت خشونت و چالش‌های اجتماعی، نه تنها بر زندگی فردی آنان بلکه بر دینامیک‌های خانوادگی تأثیرگذار بوده است.

مدل ۱- مدل پرادادیمی پژوهش

بحث

شرایط آنومیک به وضعیتی اشاره دارد که در آن هنجارهای اجتماعی و ارزش‌های سنتی دچار تغییر و تزلزل شده و افراد با ابهام و عدم قطعیت روبه‌رو هستند. با تغییر نظام سیاسی و

بازگشت طالبان به قدرت، بسترهای اجتماعی و قانونی موجود دستخوش تغییرات قابل توجهی شده‌اند که به تشدید خشونت خانگی منجر شده و فضای نامناسبی را برای زنان فراهم نموده است. تشدید خشونت خانگی در این زمینه، به‌عنوان یک پیامد مستقیم ناشی از شرایط نوپدید شکل گرفت. فشارهای اجتماعی، اقتصادی و سیاسی که بر اثر تغییر نظام به وجود آمده، باعث شد که زنان برای محافظت از خود و خانواده به رویکردهای مداراگرانه و جلوگیری از تنش روی آورند. باین‌حال، این تلاش‌ها به کاهش روابط عاطفی و ایجاد سردی در روابط خانوادگی انجامیده و ناامیدی و افسردگی را به دنبال داشته است.

از سوی دیگر، نبود حمایت‌های قانونی و اجتماعی در چنین فضایی به تقویت احساس درماندگی و ناتوانی در زنان منجر شد. این امر نه‌تنها بر کیفیت زندگی روزمره زنان تأثیر منفی گذاشت، بلکه سبب افزایش خشونت علیه آنان گردید. با کاهش انگیزه، برای عملکرد مثبت و سازنده، زنان در برابر انواعی از خشونت و بدرفتاری‌های خانگی آسیب‌پذیر شدند. تحلیل چندلایه‌ای با بهره‌گیری از نظریه‌های فمینیسم، منابع، فشارهای ساختاری و یادگیری اجتماعی، نشان می‌دهد که خشونت خانگی در شرایط نوپدید آنومیک، نه‌تنها نتیجه نابرابری جنسیتی و فشار اقتصادی است، بلکه محصول ترکیب پیچیده‌ای از یادگیری اجتماعی، ضعف ساختارهای حمایتی، ساختار نظام جدید و نهادینه شدن فرهنگ خشونت است.

در این پژوهش سعی شده که خلأهای پژوهش‌های پیشین پرگردد. به این منظور بر یک دوره خاص زمانی، تغییرات سیاسی به وجود آمده و شرایط اجتماعی-اقتصادی ناشی از این تغییرات بر خشونت خانگی علیه زنان افغانستانی تمرکز صورت گرفت و جهت دسترسی به نتایج کاربردی و درک واقعیت موجود آن دوره، بر زنان قوم هزاره به دلیل چالش‌های خاص اجتماعی و سیاسی این گروه به‌عنوان یک گروه آسیب‌پذیر تأکید شد. یافته‌ها نیز از روایات این زنان به دست آمد. توجه جدی به حمایت‌های اجتماعی و قانونی

و ایجاد فضایی امن و برنامه‌های آگاهی‌بخشی می‌تواند نقش مهمی در کاهش خشونت خانگی ایفا کند و به بازسازی روابط خانوادگی در این برهه کمک نماید.

نتیجه‌گیری

وسعت پدیده خشونت خانگی در فرهنگ‌های گوناگون بیان می‌دارد که خشونت، یک مسئله عمومی بوده و عمومیت داشتن آن به قول دورکیم به "لحاظ اجتماعی بودن آن است." یعنی خشونت پدیده‌ای صرفاً فردی یا آنی نیست، بلکه در لایه‌های عمیق‌تر فرهنگ و ساختارهای اجتماعی نهادینه شده است (سهیلا صادقی فسایی، ۱۳۸۹: ۱۳۷). با توجه به بررسی و تحلیل انجام شده، مطالعه حاضر نشان داد که خشونت خانگی تحت تأثیرات تغییرات سیاسی در افغانستان به یکی از مسائل حاد و پیچیده تبدیل شده است. اهمیت این موضوع به دلیل تأثیر مستقیم آن بر زنان، کودکان و ساختار خانواده نهفته است. تغییرات سریع و بی‌ثباتی اجتماعی منجر به ظهور شرایط آنومیک شده که هنجارها و ارزش‌های اجتماعی را به چالش کشانده و سبب تقویت خشونت خانگی گردیده است.

در شرایط بحرانی و انتقالی، خانواده‌ها به عنوان کوچک‌ترین واحد جامعه در تلاش‌اند تا ثباتی مجدد پیدا کنند که با تغییرات به وجود آمده در جامعه و هنجارها، خشونت خانگی می‌تواند به عنوان مکانیزمی برای نمایش قدرت یا تخلیه فشارهای خارجی عمل نماید. تغییرات به وجود آمده در سیستم حکومتی و قانونی، پس از تسلط طالبان، محدودیت‌های جدیدی را برای زنان این سرزمین به وجود آورده و سبب افزایش آسیب‌پذیری آن‌ها در برابر خشونت خانگی شده است. از بین رفتن نهادها و جریان‌های حمایتی مثل وزارت امور زنان و نهادهایی که در حوزه زنان و حفاظت از آنان فعالیت داشتند و تضعیف حاکمیت قانون، چالش‌های زیادی را برای حمایت از زنان ایجاد کرده است. مقوله هسته‌ای پژوهش، نقش پویایی‌های ساختاری و اجتماعی را در تشدید خشونت

خانگی نشان داد و بیان می‌دارد که تغییرات سیاسی و اجتماعی، بر هنجارهای اجتماعی تأثیر گذاشته و دسترسی به حمایت‌های قانونی و اجتماعی را نیز محدود نموده است. در این پژوهش با بهره‌گیری از ترکیب نظریه‌های فمینیسم، منابع، فشارهای ساختاری و یادگیری اجتماعی، تبیین و تحلیل موضوع موردبحث صورت گرفت. تحلیل مبتنی بر نظریه فمینیسم نشان داد که ساختار پدرسالارانه و نابرابری جنسیتی برجسته در جامعه افغانستان، تحت قوانین نظام جدید بیشتر شده و به تشدید خشونت خانگی علیه زنان منجر شده است. این نظریه بر اهمیت درک نقش قدرت و نابرابری ساختاری در تحلیل مشکلات اجتماعی تأکید کرده و بیان می‌دارد که برای کاهش خشونت، تغییرات ریشه‌ای در ساختارهای جنسیتی ضروری است. نظریه فشار ساختاری نشان می‌دهد که ناپایداری اقتصادی و نبود حمایت‌های اجتماعی مؤثر به افزایش تنش‌ها در خانواده و در نهایت تشدید خشونت خانگی انجامیده است. تغییر نظام سیاسی و اجتماعی با ایجاد محدودیت‌ها و موانع چالش‌برانگیز برای افراد جامعه و خصوصاً زنان، فشارهای مضاعفی را بر خانواده‌ها تحمیل کرده که این فشارها خود عامل مهمی در بروز و تداوم خشونت بوده‌اند. از سوی دیگر، نظریه یادگیری اجتماعی بیانگر آن است که رفتارهای خشونت‌آمیز از طریق مشاهده و تقلید به افراد جامعه منتقل می‌گردد. پژوهش حاضر نشان داد که با حکمرانی دوباره طالبان و قوانین جدید حاکم در جامعه، خشونت در سطح اجتماعی عادی‌سازی شده و مدل‌های رفتاری خصمانه به‌عنوان الگو در میان اعضای خانواده رایج گردیده است. از این‌رو تغییر در الگوهای رفتاری و ارائه آموزش‌های مناسب برای نسل‌های جدید حیاتی است. در این ارتباط، نظریه منابع تأکید دارد که دسترسی به منابع اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی می‌تواند بر میزان قدرت و نفوذ افراد در خانواده تأثیر بگذارد. این پژوهش نشان داد که محدودیت دسترسی زنان به منابع اقتصادی و اجتماعی ناشی از تغییرات سیاسی و اقتصادی و حکمرانی دوباره طالبان، موقعیت زنان را تضعیف نموده و به افزایش وابستگی و در نتیجه افزایش خشونت خانگی منجر شده است.

تحلیل این نظریات، نشان داد که برای مقابله با خشونت خانگی در افغانستان، تغییرات ساختاری، اقتصادی و فرهنگی به همراه برنامه‌های آموزشی و حمایتی جامع، ضروری است. این اقدامات می‌توانند، در جهت توانمندسازی زنان و کاهش وابستگی به منابع محدود کنونی مؤثر باشد. پژوهش حاضر با رویکردی نوآورانه به مطالعه خشونت خانگی در شرایط سقوط نظام جمهوری و حکمرانی دوباره طالبان در مرداد ۱۴۰۰ پرداخته و تلاش نموده است تا نقش زنان قوم هزاره را در دوره گذار سیاسی تحلیل نماید. یکی از نقاط قوت این پژوهش، تمرکز بر یک برهه زمانی خاص است که طی آن تغییرات نظامی و سیاسی به وقوع پیوست. تمرکز بر زنان قوم هزاره به‌عنوان نمونه‌ای از تنوع قومی، فرهنگ خاص و تجربه‌های منحصربه‌فرد آنان در مواجهه با خشونت، ابعاد جدیدی را به مطالعه اضافه نموده است.

این پژوهش نشان می‌دهد که چگونه هویت قومی و فرهنگی می‌تواند بر تجربه زنان از خشونت و راهبردهای مقابله‌ای آنان تأثیر بگذارد. توجه ویژه به کنشگری زنان و نقش آنان در مواجهه و مقابله با تغییر وضعیت سیاسی و اجتماعی، این پژوهش را از پژوهش‌های دیگر متمایز ساخته است. نتایج نشان می‌دهد که این زنان در شرایطی که خود آن را نابهنجار خوانده‌اند، منفعل نبوده و جهت مقابله با آسیب‌ها و بهینه‌سازی شرایط به‌عنوان یک کنشگر وارد عمل شدند. هرچند راهکارهای این زنان مثل مدارا کردن با مردان خانواده، احتیاط لازم جهت کاهش آسیب‌ها و تقویت همبستگی و انسجام اعضای خانواده، نتایج موقتی و جنبه حفاظتی داشته و سبب ایجاد فشارهایی بر آنان شده است. این راهکارها، در دوره مدنظر، به کاهش آسیب‌ها و بهتر شدن اوضاع در محیط خانه نیز کمک کرده است.

همچنین انتخاب طبقه متوسط به‌عنوان نمونه مطالعه، با تأکید بر تنوع سوژه‌ها، فرصت بررسی طیف وسیعی از تجارب را فراهم کرده است. این انتخاب به درک بهتر اختلافات و شباهت‌های موجود در واکنش‌های زنان به خشونت کمک کرده است. در نتیجه پژوهش

حاضر، با ارائه تحلیل‌های جامع و به‌روز، به سمت درک و شناخت عمیق‌تر پدیده، توسعه راهکارهای مؤثر و اجرای سیاست‌های حمایتی پیش می‌رود.

پیشنهاد می‌گردد، پژوهش‌های میدانی برای تحلیل و درک چالش‌های خاصی که زنان در شرایط جدید با آن مواجه‌اند، مانند تغییرات در الگوهای خشونت، تأثیرات اجتماعی و اقتصادی، تحلیل سیاست‌های موجود و تأثیر این سیاست‌ها بر وضعیت زنان و بررسی چگونگی تعامل میان حوزه‌های مختلف (اجتماعی، اقتصادی، فرهنگی و قانونی) در زمینه خشونت خانگی و ارائه راهکارهای یکپارچه انجام شود. بعلاوه انجام پژوهش‌های بیشتری به شیوه‌های متفاوت، در این زمینه و خصوصاً در بخش کنشگری زنان، مطالعه اقوام و خرده‌فرهنگی‌های مختلف کشور و مقوله‌های محوری پژوهش حاضر، می‌توانند کمک‌کننده باشند.

پیشنهادهای و ارائه راهکارها

مقوله هسته‌ای به‌عنوان نتیجه کلی پژوهش، منشأ تشدید خشونت خانگی را شرایط نو پدید آنومیک می‌داند. بنابراین سعی در مدیریت فشارهای روانی و اقتصادی (در شرایط بحرانی) و کنار آمدن با شرایط، می‌تواند کمک‌کننده باشد. در موقعیتی که حکومت نقش مؤثری در کاهش خشونت خانگی ایفا نمی‌کند و خود عامل تشدید خشونت خانگی است، از تلاش‌های مردمی و اقدامات در سطح خانواده و جامعه، می‌توان به‌عنوان یکی از راه‌حل‌ها استفاده کرد. اعضای خانواده‌ها با ایجاد حمایت درون خانوادگی و گفتگو درباره مسائل به وجود آمده و یافتن راه‌حل‌های مشترک، می‌توانند به کاهش خشونت کمک نمایند. از افراد تأثیرگذار محلی مانند معلمان، رهبران دینی و اجتماعی برای افزایش آگاهی و تغییر ذهنیت‌ها نسبت به خشونت خانگی می‌توان مستفید شد.

همچنان افراد متخصص و مطلع مانند روانشناسان و مددکاران اجتماعی در این زمینه با راه‌اندازی و برگزاری برنامه‌های آگاهی‌دهی و حمایتی می‌توانند، بسیار مؤثر باشند. همبستگی و هماهنگی مردم برای ایجاد یک جبهه متحد علیه خشونت خانگی و تلاش

برای تغییرات مثبت اجتماعی و تلاش جهت اطلاع‌رسانی و انعکاس وضعیت کنونی جامعه و زنان و جلب توجه و حمایت سازمان‌های بین‌المللی برای در دست گرفتن و تقویت پروژه‌هایی که جهت کاهش خشونت خانگی و توانمندسازی زنان فعالیت می‌کنند، از راهکارهای مؤثر در شرایط بحرانی می‌باشند.

تعارض منافع

هیچ‌گونه تعارض منافی میان نویسندگان وجود ندارد.

سپاسگزاری

از تمامی مصاحبه‌شوندگان گرامی که وقت گذاشته و تجارب خود را بیان نموده‌اند، صمیمانه ابراز سپاس و قدردانی می‌گردد.

Orcid

Shafieh Ghodrati <http://orcid.org/0000-0003-4772-8907>

Hossein Ghodrati <http://orcid.org/0000-0002-6758-0789>

Fatima Yawari <http://orcid.org/>

منابع

- بگرضایی، پرویز؛ زنجانی، حبیب‌الله و سیف‌اللهی، سیف‌الله. (۱۳۹۷)، «مطالعه کیفی پدیده خشونت علیه زنان (مورد مطالعه: زنان مراجعه‌کننده به مرکز خدمات اورژانس اجتماعی شهر ایلام)»، *مجله مطالعات اجتماعی ایران*، سال اول، شماره ۳ (دومین ویژه‌نامه جامعه‌شناسی خانواده): ۳۲-۵.
- حسن‌پور ازغدی، سیده بتول؛ سیمبر، معصومه و کرمانی، مهدی. (۱۳۹۰)، «خشونت خانگی علیه زنان: مروری بر نظریه‌ها، میزان شیوع و عوامل مؤثر بر آن»، *نشریه علمی - پژوهشی دانشکده پرستاری و مامایی شهید بهشتی*، سال ۲۱، شماره ۷: ۴۴-۵۲.
- حنیفی، خبیر؛ فصیحی، امان‌الله و علوی، نورالدین. (۱۳۹۷)، «تحلیل جامعه‌شناختی عوامل فرهنگی خشونت‌های خانگی علیه زنان در شهر کابل»، *فصلنامه علمی - پژوهشی کاتب*، سال ۵، شماره ۸-۹: ۱۶۷-۱۸۹.
- رحمانی، عبدالوهاب. (۱۳۸۳)، *راهنمای حقوق خانواده در افغانستان (از دیدگاه قانون مدنی و عرفی)*، انتشارات روزنه (کمیته دفاع از حقوق زنان افغانستان)، چاپ اول.
- رهیاب بلخی، محمدابراهیم. (۱۳۹۸)، «خشونت علیه زنان در رمان‌های خالد حسینی»، *پژوهشنامه ادبیات معاصر ایران*، شماره ۱: ۱۶۷-۱۴۷.
- ریتر، جورج. (۱۳۸۹)، *مبانی نظریه جامعه‌شناسی معاصر و ریشه‌های کلاسیک آن*. ترجمه: شهناز مسمی پرست، تهران: انتشارات ثالث، چاپ دوم.
- زمانی مقدم، مسعود و حسونندی، صبا. (۱۳۹۸)، «مطالعه کیفی خشونت خانگی علیه زنان خانه‌دار در شهر خرم‌آباد»، *فصلنامه علمی - پژوهشی زن و جامعه*، سال ۱۰، شماره ۳۹: ۱۴۵-۱۷۰. <https://sid.ir/paper169117/fa>
- سعیدی، سعیده. (۱۳۹۶)، «مطالعه کیفی بررسی وضعیت خشونت خانگی در میان زنان مهاجر افغان در کشور آلمان»، *فصلنامه علمی - تخصصی خانواده پژوهی*، سال ۲، شماره ۴: ۱۵-۷.
- شربتیان، محمدحسن؛ دانش، پروانه و طوافی، پویا. (۱۳۹۶)، «تحلیل جامعه‌شناختی خشونت خانگی علیه زنان و رابطه آن با احساس امنیت در خانه (مطالعه موردی زنان ۱۸-۵۴ سال شهر میانه)»، *فصلنامه پژوهش‌های راهبردی مسائل اجتماعی ایران*، سال ۶، شماره ۱: ۴۷-۷۱.
- <http://doi.org/10.22108/ss0ss2017.21280>

- صادقی فسایی، سهیلا. (۱۳۸۹)، «خشونت خانگی و استراتژی زنان در مواجهه با آن (مطالعه‌ای کیفی)»، مجله بررسی مسائل اجتماعی ایران (نامه علوم اجتماعی)، سال ۱، شماره ۱: ۱۰۷-۱۴۲.

- صالحی، پیمان. (۱۴۰۰)، «درآمدی بر تاریخ شفاهی زنان افغان. فصلنامه پژوهش زنان در تاریخ»، سال ۱، شماره ۴: ۷۷-۹۲.

- قانون اساسی افغانستان

- گیدنز، آنتونی. (۱۳۸۲)، جامعه‌شناسی. ترجمه: منوچهر صبوری. تهران: انتشارات نی.

- Albrecht, Clara, Rude, Britta, & Stitteneder, Tanja. (2021). "Afghanistan's Free Fall – Return of the Taliban and Flight as a Last Resort." *Journal of CESifo Forum*, ISSN 2190-717X, ifo Institut - LeibnizInstitut für Wirtschaftsforschung an der Universität München, München, 22(6). 47-56.
- Azizi, Fatemeh, Lane, Pauline, Boyce, Melanie. (2024). "Afghan Women Refugees Enduring Domestic Violence Despite Finding Sanctuary in the UK." *Journal of International Migration and Integration*, 25:759–774.
<https://doi.org/10.1007/s12134-023-01098-6>
- Bandura, Albert. (1975). *Social Learning Theory*. New York: General Learning Press.
- Coleman, James Samuel. (1988). "Social capital in the creation of human capital." *The American journal of society*, 94(supplement), s95-s120.
- Hamedanian, Fatemeh. (2024). "Immigrant Women From Iran and Afghanistan in Sweden: Experiences of Domestic Violence During The Covid Pandemic." *Journal of Analysis of Exploitation and Violence*, 9(1).
<https://doi.org/10.23860/dignity.2024.09.01.01>
- Hosseini, Mostafa & Punzi, Elisabeth. (2022). "Integration from the perspective of young women who came to Sweden as unaccompanied asylum seeking girls from Afghanistan." *European Journal of Social Work*, 25(2), 263- 275.
<http://doi.org/10.1080/13691457.2021.1954888>.
- Jafari, Hussain. Zareei Mahmoodabadi, Hassan. & Naderi Nobandegani, Zahra. (2022). "A Study of Domestic Violence against Marriage Women in Afghanistan: Grounded Theory." *Journal of Social Behavior and Community Health*, 6(1), 810-818. <http://doi.org/10.18502/jsbch.v6i1.9521>.
- Kaul Anjuli, Saboor Lamba, Ahmad Aysha, & et al. (2023). "What are the experiences and psychosocial needs of female survivors of domestic violence in Afghanistan? A qualitative interview study in three Afghan provinces." *BMJ Open* 2024;14:e079615. doi:10.1136/bmjopen-2023-0796.
- Mannell, Jenevieve, Grewal, Gulraj, Ahmad, Lida & Ahmad, Ayesha. (2021). "A Qualitative Study of Women s Lived Experiences of Conflict and Domestic Violence in Afghanistan." *SAGE journal*, 27(11), 1862-1878.

<http://doi.org/10.1177/1077801220935191>.

- Merton, Robert King. (1968). *Social Theory and Social Structure*. New York: the free press.
- Qamar, Mavra, Harris, M Anne, & Tustin, Jordan L. (2022). "The association between child marriage and domestic violence in Afghanistan." *Journal of Interpersonal Violence*, 37(5-6), 2948-2961. <https://doi.org/10.1177/0886260520951310>.
- Saramad, Mohammad. Hussain, & Sultani, Latifa. (1392). "Violence against women in Afghanistan (The first six months of the year -1392." *Afghanistan Independent Human Rights Commission (AIHRC)*, 1-30. <http://www.refworld.Org/docid/5297436c4.html>[accessed 6 September 2023].
- Strauss, Anselm L Corbin, Juliet M.; (1988). Corbin, Juliet M. *Basics of Qualitative Research: Techniques and Procedures for Developing Grounded Theory*. Sage Publications, Inc.
- United Nations. (2017). *Investigation into the status of women in Afghanistan: Violence Against Women and Girls*. United Nations.
- United Nation General Assembly. (1993). *Declaration on the elimination of violence against women(A/RES48/104)*. UN General Assembly, 20 December 1993. <https://www.refworld.org/legal/resolution/unga/1993/en10685>
- UN Women. 2025. *Gender Index 2024: Afghanistan*. <https://www.unwomen.org>
- UN Women. (2024). UN Women Afghanistan. www.asiapacific.unwomen.org
- UN Women. (2024). Resolve of Afghan women in the face of Erasure: Three years since the Taliban takeover.
- World Health Organization. (2015). *Addressing violence against women in Afghanistan: The health system response. Easter Mediterranean: WHO*.
- Bagrezaei, Parviz, Zanjani, Habibullah, & Seifollahi, Seifollah. (1397). "Qualitative Study of Domestic Violence against Women (Case Study: Women Referring to Emergency Services in Ilam City)." *Journal of Iranian Social Studies*, 11(3), 5-32. (In Persion)
- Hasanpoor Azghadi, Seyed Batool, Simbar, Masoumeh, & Kermani, Mahdi. (1390). "Domestic Violence against Women: A Review of Theories and Prevalence Rates and Factor Affecting it." *Advances in Nursing and Midwifery at Shahid Beheshti*, 21(73), 44-52. <https://sid.ir/paper/108178/fa>. (In Persion)
- Hanifi, khaybar, Fasihi, Amanullah, & Alawi, Noorudin. (1397). "Sociological Analysis of Cultural Factors on Domestic Violence against Women in Kabul city." *Kateb Quarterly Journal*, 5 (8, 9) 167-189. (In Persion).
- Rahmani, Abulwahab. (1383). *Guide to Family Law in Afghanistan (from the point of view of civil and customary law)*. First Edition. Rozane Publisher (Afghanistan Women s Rights Defense Committee). (In Persion).
- Rahyab balkhi, Mohammad Ibrahim. (1398). "Violence against women in Khaled Hossaini s Novels." *Journal of Contemporary Iranian Literature*, (1), 147-167. (In Persion).
- Ritzer. G. (1389). *The Theoretical of Contemporary Sociology and its Classical Roots*. Translated by Shahnaz losala Parast. Second Edition. Tehran: Sales Press. (In Persion).

- Zamani Moghadam, Masoud, & Hasanvandi, Saba. (1398). "Qualitative Study of Domestic Violence against Housewives in Khorram Abad city." *Women & Society Quarterly*, 10(39), 145-170. (In Persion).
- Saeedi, S. (1396). "Qualitative Study Investigating the Prevalence of Domestic Violence among Afghan Migrant Women in Germany." *Family Research Quarterly*, 2(4), 7-15. (In Persion).
- Sharbatian, Mohammad Hasan, Danesh, Parvaneh, & Tavafi, Pouya. (1396). "Sociological Analysis of Domestic Violence against Women and its Impact on the Sense of Security (Case Study Women 18-54 Years in Miyaneh)." *Quarterly Journal of Strategic Studies of Social Issues in Iran*, 6(1), 47-71. (In Persion).
- Sadeghi Fasayi, Soheila. (1389). "A Qualitative Study of Domestic Violence and Women s Coping Strategies in Iran." *Iranian Social Issues Review Magazine*, 1(1), 107-142. (In Persion).
- Salehi, Peymaneh. (1400). "An Essay on the Oral History of Afghan Women." *Pejvak Quarterly of Women in History*, 1(4), 77-92. (In Persion).
- Constitution of Afghanistan. (In Persion).
- Giddens, Antony. (1994). *Sociology*. Translated by Sabouri M, Tehran: Ney Press. (In Persion).
- MirJafari, Zahere Sadat. (1396). "Explaining the Difference in Meaning and Causes of Domestic Violence in Different Societies." *Family Research Quarterly*, 2(4), 17-31. (In Persion).
- Curbing Violence against Women and Girls in Afghanistan. asiapasific.unwomen.org. (In Persion).
- United Nation Assistance Mission in Afghanistan UNAMA. (2012).
- Elimination of all forms of violence against women. Retrieved from https://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/RES/48/104

استناد به این مقاله: قدرتی، شفیعه؛ یآوری، فاطمه و قدرتی، حسین. (۱۴۰۳). ناامیدی پس از امید: خشونت خانگی در جریان تغییر نظام و حکمرانی دوباره طالبان در افغانستان، پژوهشنامه مددکاری اجتماعی، ۱۱ (۴۱)، ۱۷۷-۲۳۵.

Social Work Research Journal is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.